БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮНЬ 18 СРЕДА № 120 (4090)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Черниң үшкү эдеринчизиниң шимчээшкининиң дугайында (1 арын).

Украинаның Компартиязының 40 чыл оюнга холбаштыр чаа делгеге (1 арын).

Д. Момбужай. — Профэвилел организацияларының ажылын чаа сорулгаларның деннелинче (2 арын).

А. Дамдын. — «Кызыл сылдыс» колхозта агитатор (2 арын).

Д. Шагдыр. — Бижик өредилгезинге улуттулганы күштелдирер (2 арын).

И. Цевменко. — «Типлелге» колхозта эштиг угланымышкынныг мал ажылы (2 арын).

М. Шашков. — Колхозта хөй-ниитиниң дузалажыр кассазының чижек уставы (3 арын).

М. Палихов. — Эт-хөреңгини эки-турабиле камгаладыр (3 арын).

И. Дудинский. — Делегейниң социалистиг системазының экономиктиг күүшүнүң өзүлдези (3—4 арыннар).

Румынияда совет шериглерни үдээни (4 арын).

Гондурастың Коммунистиг партиязының бирги съездили (4 арын).

С. Товариштай. — Стадионну ажыглалга киирер (4 арын).

Садыг болгаш чемненилге черлеринге контрольду күштелдирер

Хоорай болгаш көдээ черлерге садыгны, ниитиниң чемненилгезин база чоннуң хандырылгазын улам өкижидер айтырыгларже ам улуг кичээнгей салдынган турар ужурлуг деп өш Н. С. Хрущев 1957 чылдың ноябрь 6-да болган ССРЭ-нин Дээди Соединиң байырлыг сессиязына кылган илеткелинге айытган. Совет садыгның мурнунга салдынган бо өң чугула сорулганы амыдыралга боттандырар талазыбиле Тывының хереглел кооперациязының ажылдакчылары чамдык хемчегларни ап чоруткан.

Области бараан саарылгазының планы бо чылдың баштайгы кварталында болгаш май айда ажыр күүсеттинген. Ыланғыя Барымын-Хемчик (даргазы өш Наймит-оол), Чаа-Хөл (өш Наксыл-оол), Чөөн-Хемчик (өш Березкин) райполары бараан саарылгазының планын май айда хуусаа бетинде ажыр күүседип, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын өлөөн экижиткеннер.

Ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар төлөөде, садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниитиниң контролюн хүн бүрүде күштелдирери эргежок чугула. Маная хамыктың мурнунда чер-чер Советтериниң садыг талазы-биле комиссиялары, профэвилел организацияларының хөй-ниитичи контролёрлары, ланғыы болгаш столовая комиссиялары кол рольду ойнаар ужурлуг. Ындыг болза-даа, областың садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга контрольду амга чедир дыка кошкак тургускан. Чижөө, Сүт-Хөл районнуң садыг черлеринде ланғыы болгаш столовая комиссияларының хөй нуруузу бо чылдың февраль, март айларда болган хуучулар хуралдарындан бөөр барык ажылдаваан. Хөй-ниити контролюнуң кошкаан ажыглап алгаш, Суг-Аксында магазин эргелекчизи өш Козина садып алыкчыларга өөлдек өвес чоруктарны болдуруп, чамдык бараанларны таныштарынга чажырып садыглап, совет садыгның чурумун үреп турган.

Садыг ажылынга хөй-ниити контролюнуң кошкаанын дугайында Таңды районнуң «Совет Россия» көдээ ажыл-агый артелинде өш С. Сюрюңнүң редакцияга бижээнче болза:

— Бистиң колхозта магазиниң ажылында четпестерни илередир, чайладыр талазы-биле бодунуң кол хүлөөлгезин ланғыы комиссияны ам шуут уткан. Ыланғыя хуучуларның чагыглары канчаар күүсеттинип турарын ланғыы комиссиязы чаңгыс-даа катап сонуургап көрбөөн. Чайгы үеде чаъска кедер плащ тоннарны, өзерлерни эккелдирип, малчыннарга садыглаар дугайында чагыглар амга чедир күүсеттинмөөн. Садыг черинің ажылынга хүн бүрүнүң контролюн боттандырар хүлөөлгелиг ланғыы комиссиязының ажылын сегидерин хуучулар негеп турар.

Чаа-Хөл районнуң Ак-Дуругда көдээ магазиниң ажылынга хөй-ниити контролюн ланғыы комиссиязы база боттандырбайн келген. Хөй-ниити контролюнуң барык чогун ажыглап алгаш, ол магазиниң эргелекчизи өш М. Казанц ва магазинни докдаатган шагындан орайтады ажылар, кежөө эрте хаптар чоруктарны ховар өвес болдуруп турар Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниити контролюнуң бир чугула хевири болза, хомудалдар болгаш саналлар дептерлерине садып ал кчыларның база чемненикчилериң бижээн чүүлдери болур. Ындыг турбуже магазиннерде, киоскилерде, столоваяларда хомудалдар болгаш саналдар дептерлерине бижиттинген чүүлдерни Тес-Хем райпозунуң баштаар чери (даргазы өш Ликтан) хынап көрбейн, чогуур хемчөөн албайн турар.

Кызыл хоорайның чамдык столоваяларының ажылы сөөлгү үеде баксырап, чемненикчилерниң талазындан хөй хомудалдарның көөп турарын барымаалаалаш, профэвилелдериниң область чөвүлели түскай комиссияны тургускан, хоорайның чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниитиниң хыналдазын июнь айның өгезинде чоруткан. Ынчалзажок, профэвилелиниң хөй-ниитичи контролёрларының ажылынга Кызыл горпозу чогуур деткимчени көргүспөөн. Комиссияның чоруткан хыналда ажылының түңнелин чугаалажып көөр дээш областың профэвилелдер чөвүлелиниң президиумунуң хуралында чалаарга Кызыл горпозунуң баштаар черинің даргазы өш Кожевин келбөөн. Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниити контролюнуң ужур-дузазын өш Кожевин ышкаш шак ынчаар чедир үнелеп көрбес чорукту канчап-даа болдуруп болбас.

Профэвилелдериниң область чөвүлелиниң хөй-ниитичи контролёрларының киирген саналдарын горпо баштаар чери чедир күүсеттпейн турар. Хоорайда ниити чемненилге черлериниң чамдык бүдүүлгелериниң ажылында улуг четпестер амга чедир чайлаттынмаан. Чемненикчилериң киирген саналдарын, хомудалдарын № 2, 3 столоваяларының директорлары хынап көрбейн, өөлеринге харыылап бербейн турарлар.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылында четпестерни илередиринге база чайладырынга ажылчы чоннарның калбак киржилгезин хандырар төлөөде, ланғыы, столовая комиссияларының, профэвилел организацияларының хөй-ниитичи контролёрларының чорудар хыналда ажылдарынга ажылчыннарны, колхозчуларны, интеллигенцияның төлөөлекчилерин, медицина ажылдакчыларын, студентилерни киириштирери чугула.

Хөй-ниитичи контролёрлар болза магазин, столовая бүрүзүнүң бүгү ажылын сонуургап көөр, четпестерни хандыр илередир, а илерөөн четпестерни ол-ла черинге дораан узуткаарының хемчөөн алыр, боттарының тодаргай саналдарын чер-чер Советтериниң күүскомнарынга, горпо, райполар, сельполар, рабкоптар баштаар черлеринге киирер, ук саналдарның бүрүн күүселдезин чедип алыр хүлөөлгелиг. Магазин азы столовая ажылын кажан хынап турган үеде, чүгле четпестерни илередир дээр болза, ол шын өвес. Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылында чаа, депшилгелиг чүүлдерни, мурнакчы дуржулганы хөй-ниитичи контролёрлар сонуургап көөр, деткиир, нептередир ужурлуг.

Малдың чайгы семиртилге одарладыышкынының үезинде малчыннар ортузунга садыгны үлегерлиг организастаар дугайында айтырыгны хуучуларның, малчыннарның боттарының хуралдарынга Чөөн-Хемчик райпозунуң тургузуп, оларның санал-оналын ап турары черле чүүлдүг. Ук хуралдарга малчыннар өртектиг саналдарын берип, бараанны эргилдир садыглаарын бо чылын калбаа-биле организастаарын сүмелеп турарлар. Ол ышкаш чемненикчилериң хуралдарын столовая, чайная бүрүзүнге чыылдырып, оларның санал-оналын алыр дугайында Кызылдың № 4 столоваязының ажылдакчыларының инициативазын деткивейн барып болбас.

Садыг болгаш чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниитиниң контролю—кампания өвес, а хүн бүрүде чорудар эргежок чугула ажыл. Магазиннериниң, буфеттериниң, киоскилерниң, ларёктарның, столоваяларның, чайнаяларының, закусочнаяларның ажылынга хөй-ниитиниң контролюн хүн бүрүде күштелдирип, ажылчы чоннарның хереглелдерин, негелделерин үлегерлиг хандырарынга идепкейлиг киржири—хөй-ниитичи контролёрларның кол хүлөөлгези.

Украинаның Компартиязының 40 чыл оюнга холбаштыр чаа делгег

КИЕВ. (СЭТА). Июнь 13-те В. И. Ленинниң Төп музейиниң Киев салбырынга сорук киирикчизи болган организакчызы улуг Ленин болуп чораан Украинаның Коммунистиг партиязының төөгүзүнге хамаарып турар документилериниң чаа доктаамал делгээ ажыттынган.

Делгег болза УК(б)П-ниң бирги съездизиниң төлөөлериниң портреттери-биле өгелөөн, съездиниң бүдүүзүнде В. И. Ленин ол төлөөлер-биле Украинада партия тургузуушкунунун, украин большевиктерниң чаңгыс эвиниң болгаш оларны сыр-ай каттыштырарының айтырыгларын чугаалажып турган.

УК(б)П-ниң 1 съездизиниң хүлөөп алган документилериниң аразында «Партия дугайында» резолюция бар. Ында мынча деп чугаалап турар: «Украинаның Коммунистиг партия организацияларын түс черниң айтырыгларынга автономнуг, Украинаның Коммунистиг партиязын бодунуң төп комитеттиг болгаш бодунуң съездилерлиг кылдыр, ындыг болзадаа программалыг общиналар айтырыгларының талазы-биле Россияның Коммунистиг партиязының съездилеринге болгаш ниити-политиктиг айтырыгларның талазы-биле — РКП-ниң ТК-зынга чагыртпышаан каттыштырар».

Украинаның КП ТК-зынган 1918 чылдың октябрьда парлап үндүрген бирги съездиниң протоколдарын ында база делгеп көргүзүп турар. «Украина болгаш Россия» деп резолюцияда ынчан даштыкы интервентилерге өжелеттирген Украинага таваржып турган аар-берге байдалды чырыдып турар.

Украинаның «кымга-даа хамаарышпас чоруу» дээр буржуаз-націоналисчи лозунгуну ап октааш, съезд пролетарлы интернационализмниң өгелеринге Украинаны болгаш Россияны каттыштырары дээш бүгү украин улустуң быжыг күзел-соруун илереткен.

УК(б)П-ниң бирги съездизинден Россияның ажылчыннарынга болгаш тараачыннарынга хүлөөп алган угуулгазы болза украин, орус улустарның акы-дуңма харылзаалаларынга база бузулбас чаңгыс эвинге эрге-ажыктарының ниитилешкек чоруунун дугайын хереченлеп турар документ болуп турар. Орус акыларын кыйгырган ол документиниң сөстеринде мынча деп чугаалап турар: «Силерниң социалистиг Төрөөн чурттуларны камгалап база тудунар! Ол болза бистиң база Төрөөн чуртувус; ол болза бүгү-ле дарлаттырганнарның болгаш базындырганнарның Төрөөн чурту; ында бистиң идегеливис база бар, өнчүк-чөңгөлиг кыйгырыглар, кандыг-даа ыыткыр лозунгулар-биле чаштынып турза, оларга алыспаңар!»

«Боо-чепсектиг тура-халыышкын дугайында», «Организастыг айтырыг талазы-биле» съездиниң хүлөөп алган резолюцияларының фотографияларының хоолгаларын болгаш өске-даа документилерни делгеледе база көргүскен.

Хакас облсоветтиң байырлыг сессиязы

АБАКАН. (СЭТА). Хакас автономнуг областың ажылчы чоннары Хакасияның Россияга эки-тура-биле каттышканының 250 чыл оюн демдеглеп турар. Байырлалга алдар кылдыр бүгү-ле чурттакчылыг черлерде селгүүстээшкиннер эрттип, орус болгаш хакас дылдарда ырылар чаңгыланып турар.

Хакас улустуң национал байырлалынга РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң төлөөлери, Кыргыс ССР-ниң, Бурят-Моолдуң, Тыва болгаш Даг-Алтай автономнуг областарның, Таймыр болгаш Эвенки национал округтарының, Красноярск, Томск, Сталинск хоорайларның төлөөлери, Москваның, Ленинградтың эртемденнери келгеннер.

Июнь 14-те ажылчы чоннар депутаттарының область Соединиң байырлыг сессиязы болган. «Хакас улустуң улуг орус улус-биле найыралының 250 чыл оюнуң дугайында» илеткелди СЭКП обкомунуң бирги секретары В. И. Колпаков кылган.

Байырлалга келген төлөөлериниң удуртукчулары Хакасияның ажылчыннарынга байыр чедиргеннер. Олар турасказалдыг белектерни хүлөөткеннер.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң, партияның Красноярск крайның болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Край Соединиң өмүнөөзинден партияның Красноярск крайкомунуң секретары М. С. Суетин байыр чедирген. РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң секретары И. Н. Зимин Россия Федерациязының Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын номчаан.

Сессияның киржикчилери орус улуска байырлыг чагаазы чоруткан.

Кукурузаның бедик дүжүдү дээш немелде төлевир

СТАЛИНГРАД. 12. (СЭТА). Ажылчы чоннар депутаттарының Сталинград область Соединиң сессиязы кукурузаның бедик дүжүттерин алыры дээш чарыштың чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо культура области 600 мун ажыг гектарны өөлеп турар. Ол болза эрткен чылдан 140 мун гектар ажыг болуп турар. Кукуруза эки белеткеттинген хөрөүнде тарыттынган, чажылданы бир дөмей кылдыр ылгаттынган болгаш хораннаттынган үрезиннер-биле чоруткан. Элээн хөй шөдер сорттуг, эки хынаттынган үрезиннер-биле тарыттынган.

Ховуларның хөй кезинде деп дески дөрбелчиннер көстүп келген.

Көдээниң ажыл-ишчилери Курск областың колхозчуларының үлегери-биле бир гектардан кукурузаның 300 центнерден өвөөш өвес ногаан массазын алыры дээш демиселди калбарткан.

Элээн хөй колхозтарда тарылгаларны кончуг эки ажааганы дээш күш-ажылдың немелде төлевира доктаатынган.

Сессия оон-биле чергелештир кукуруза өстүрериниң талазы-биле улуг четпестерни илереткен. Область Соединиң депутаттары тодаргай хемчегларни айыткан, оларны күүселири оон бедик дүжүдүн алыр арганы бөөр.

Ойнаашкыннарның беш тиражтары

Бо чылдың төнчүзүнге чедир күрүне чөөшкиннериниң талазы-биле ойнаашкыннарның беш тиражтары болур.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чөөшкининиң талазы-биле (1957 чылда үндүрген) ойнаашкыннарның бирги тиражы июнь 29-та Москвага болур. Ол тиражка тус бүрүзү 200-тен 5 мун рубль чедир хемчөөлге ойнап алыышкыннар ойнаттынар.

Күрүненің 3 хуулуг чөөшкининиң талазы-биле ойнаашкыннарның үш тиражтары июль 30-де, сентябрь 30-де болгаш ноябрь 30-де болур. Сентябрьда оон ыңай ол-ла чөөшкининиң талазы-биле немелде тираж болур.

Облигацияларны садып алганының хуусаалларындан хамаарылга чокка олар шупту кол тиражтарга киржирлер. Немелде тиражка таварышкан ойнап алыышкыннарны 1958 чылдың январь бирге чедир садып алдынган облигациялар талазы-биле төлеп бөөр.

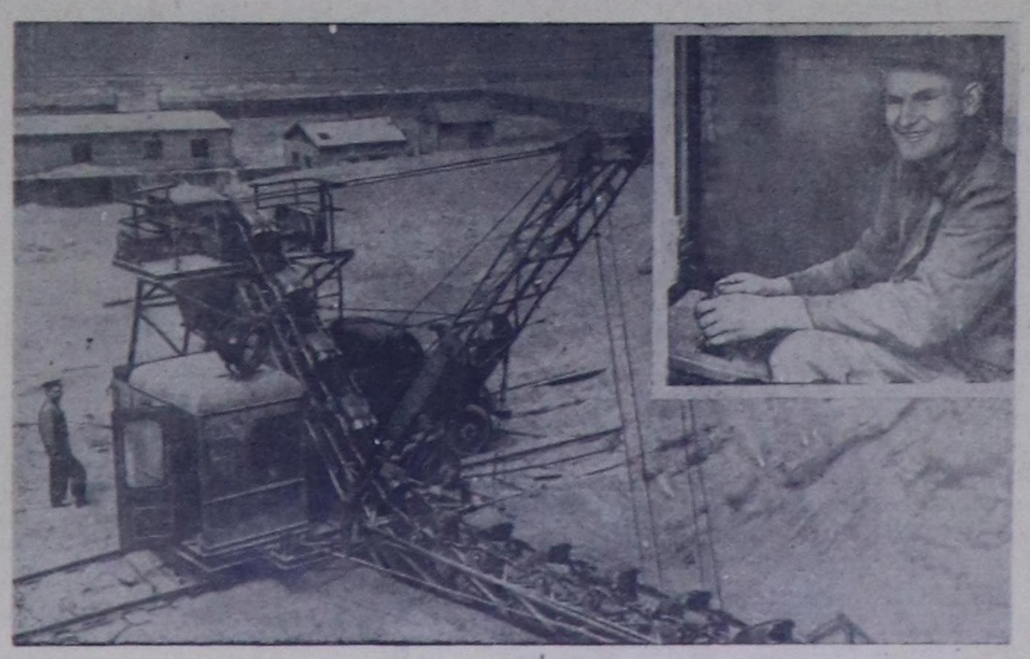

Областың тудугларынга чаа-чаа техника хүн бүрү көөп турар. Энир чылын күскөөр Кызыл хоорайның чугай-өлезин заводунга «ЭМ-201» деп маркалыг хөй ускууштарлыг экскаватор келген. Экскаватор чүгле заводту өвес, өске-даа улуг тудугларны хандырып, чер казар, довурак чүдүрер болгаш оон-даа өске ажылларны бүдүрүп турар.

Чурукта: Экскаваторнуң ажылдап турары. Солагай талазында экскаваторщик Л. Черменев.

Фото В. Аутковтуу.

Черниң үшкү эдеринчизиниң шимчээшкининиң дугайында

Июнь 17-ниң эртенгинин 6 шакка чедир үшкү кылымал эдеринчи Черни долгандыр 444 дээскиингни кылган. Ону ап чедирген ракета эдеринчини ийи чартык дээскиингге мурнап чоруп турар. Үшкү кылымал эдеринчини болгаш ону ап чедирген ракетаны эртен хүн үнериниң мурнунда соңгу широтаның 35-тен 44 градус чедир черге болгаш кежөө хүн ашканының соонда мурнуу широтаның 54-тен 65 градус чедир черге анаа карак-биле-даа, дураннаар херекселдер-биле-даа көрүп болур гурган.

(СЭТА).

ДҮКТҮ КҮРҮНЕГЕ

* * *

Күрүнеге дүк дужаарының планын чедиишкинниг күүселир

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары хөй кыргылдазын болгаш күрүнеге дүк белеткээр ажылды организастыг чорудуп турар. Моон-биле кады күрүнеге ыыавыла дужаар дүк планын күүсеткен болза-даа, ол талазы-биле белеткелдің ниити онаалдазы ам-даа ыракта четпөөн.

Амгы үеде районнуң колхозтары белеткелдер чурумун өзугаар күрүнеге дүк садарын чорудуп турар. Бо талазы-биле план 78 тонна 610 кг, а белеткел пунктуларында киирген 17 тонна 480 кг.

Моон алгаш көөрге, күрүнеге дүк дужаар планы күүсетсе-даа, белеткеллер планы чүгле 35,6 хуу четкен, ам-даа 61 тонна ажыг дүк белеткээр ужурлуг. Бо талазы-биле ылангыя хуу өрегелерден киирер 2328 кг дүктен бо хүннерге чедир чаңгыс килограмм-даа саттынмааны дыка четпес.

М. СЕВЕН.

Дүктү чидириг чокка ажаап ап турар

ӨӨК. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң малчыннары Карандаш, Шактар-оол олар хөй бүрүзүнден чылда 2,1 кг дүк кыргып алырын хүлөөнгеннер. Часкы кыргылдада хойдан-на 1,6 кг дүктү кыргып алганнар. Ынчалгаш малчыннар алган хүлөөлгезин күскү кыргылда-биле маргылдаа чокка күүседип шыдаарлар.

* * *

ТУРАН. (Телефон-биле). «Кызыл-тараачын» көдээ ажыл-агый артелинің хөй кыргылдазын дүрген темпилиг эрттирип турар. 10 мун ажыг баш хөй кыргыыр тургаш ам доозуп турар. Күрүнеге 7 тонна ажыг дүктү дужаган. Кыргылдада электри кыргылданың ийи агрегады быжыглаттынган, ында 60 ажыг кижи ажылдап турар.

Дөрт мун ажыг хойлар кыргыттынган

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу хөй кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Колхоз суурунда 30 ажыг колхозчулар, Бавыдайда 12 хачылалыг электри кыргылда агрегады 4000 ажыг хойларны кыргып дооскан.

Кыргаан хойларның баш бүрүзүнге онааштыр ортумаа-биле 1,5 килограмм дүк алдынган. Кыргыкчылардан Д. Өшкү-Саар, С. Анан, И. Дамдын олар хүнде 20—30 чедир хойларны кыргып, өске кыргыкчылардан дээре түңнелдиг болуп турар.

Колхоз 387 килограмм дүктү күрүнеге дужаган.

И. ТӨГҮС-ООЛ.

Хой бүрүзүнден 1,8 килограмм дүк

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу хой кыргылдазын чедиишкинниг чорудуп турар.

Дүк кыргылдазында хол хачылалыг 30 колхозчу хереөженнер, 6 хачылыг электри кыргылда агрегады 4000 ажыг хойларны кыргаан. Хой бүрүзүнден ортумак дүк кыргылдазы 1 килограмм 805 грамм болуп турар. Дуржулгалыг хойжу М. Сандык хой бүрүзүнден ортумаа-биле 3 килограмм 800 грамм дүктү, хойжу М. Мешпен-оол 2 килограмм 500 грамм дүктү кыргып алган. Колхоз пландан ажыр 1417 килограмм дүктү күрүнеге дужаган.

К. МАШПАК-ООЛ.

Хой кыргылдазы

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң № 1, 2 шаар мал бригадалары июнь өгезинде хой кыргылдазынче кирген. Бригадалар хой санындан 1,9 кг, өшкү санындан 700 грамм дүк алыр ийикпе 24 тонна 740 кг хой дүгү, 1,22 тонна өшкү дүгү алыр сорулгалыг.

Баштайгы хүннерде кыргыттынган 1136 хойдан 2336,5 кг, 458 өшкүден 185 кг дүктү алган.

Колхозта партия эге организациязы кыргыкчыларга беседаларны 6 удза эрттирген болгаш солун номчулгазын үргүлчү чорудуп, агитхуудусту 2 катап үндүрген.

Н. БАЗАН.

ЧЕР БОЛГАНДАН

Барымын-Хемчик районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозунуң комсомолчулары колхозта чеди чыл школазының 1958—1959 өөредилге чыл ында одаар 1800 кубометр ыяжын-белеткеш берген. 22 кижи ам саман бүдүрүлгезинде ажылдап турарлар. Оларның бүдүрген саманы-биле 450 олуттуг клубтуң ханазын салган. Клуб тудуунда 35 хереөженколхозчулар ажылдап турарлар. Ук тудугну Улуг Октябрьның 41 чыл оюнга белек кылдыр ажыглалга киирер.

Тудугжу 58 харлыг Анай-оолдуң шенозу эрткен ийи чылдың дургунда 21 чурттала бажыннарды тудуп ажыглалга киирген. Звенодо чылын 8 бажынны туткаш, колхозчуларга дужаап берген болгаш ир чунар бажыңның тудуун доосканн.

А. АИР.

* * *

Таңды районнуң «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артели хой кыргылдазын организастыг эрттирген.

Бай-Хаак көдээ Советтин депутаты өш Чыртакпан хой кыргылдазынга улуг киржилделиг болган. Бай-Хаактан кыргыкчыларны организастап алгаш колхозчулар-биле кады кыргыкчы бөлүктү тургускан турган. Бөлүк кыргыкчылар хойжулар Дамба, Норбу, Дажы-Сян оларның колаңындан 1800 ажыг хойну кыргаан. Кыргыкчылар өштер Дежитмаа, Борбай, Селина олар хүнде 17-25 хойларны кыргып турганнар.

Колхозчулардан ангыда Дүрген чеди чыл школазының башкылары эштер Норжан, Өпеймаа оларның хой кыргылдазынга мурнакчы ажылдаанын демдеглээри чугула.

Колхозтуң тускай эртемниглери кыргыттынган дүктү сорттулаарын эки организастааш, күрүнеге 2 тонна ажыг эки шынарлыг дүктү дужаарын хандырганнар.

С. ТАМБА.

* * *

Малга таарымчалыг байдалды тургузуп, оон чаш төлүн менди алыр, продуктулуун бедидер талазы-биле демисел колхоз, малчын бүрүзүнде чоруттунуп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң № 3 сүт-бараан фермазының каларчызы Мочааның кадалында 75 төрүүр инектер бар, төрөөн 58 инектиң быжаалары менди алынган.

Эш Мочаа инектерин кышкы үеде чылыг дежек-биле хандырар сорулга-биле 50 тонна өдекти белүп овазалап алган.

О. СЕМИС-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелинің малчыннары чайлагларже көжүп эгелөөн. Хойжулар эштер Болуй-оол, Күржеп олар 1000 ажыг хойларны Дойлуг-Кара-Сугже үндүрген Артельдің 32 малчыннары чайлагларже организастыы-биле көжүп турарлар. Колхозтуң № 2, 3 сүт-бараан фермалары Дойлуг-Кара-Сугда болгаш Кызыл-Хаяда барган. Бо фермаларның барган черлеринде сүт ажылдап кылыр болгаш саанчылар чурттаар бажыңнарны тудуп дерөөн.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Профэвилел организацияларының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң шиитпирлери

Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилелдериниң III Бүгү-эвилел съездизиниң шиитпирлерин областың совхозтарында, МТС-териндە болгаш СТС-териндە профэвилел комитеттери хүн бүрүүң ажыл-чорудулгазынга үдуртулга болдурарын пленум айыткан.

«Колхоз тургузуун улам ынай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында» СЭКП Төп Комитединиң февраль Пленумунуң докталлын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки чыжыгының бирги сессиязының Хөөлүзүн амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык чедишкиннерни чедип алган болза-даа көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң, өөн чер-черде комитеттериниң ажылында улуг четпестер амдаа үргүлүүлеп турарын илеткелчи илеткелинге болгаш обкомнуң кежигүннери саналдарынга тодаргай илереткеннер. Пленумга 10 кижи санал берген.

Совхозтар, МТС-тер болгаш СТС-тер ажылдакчыларында социалистиг чаруштың мурнакчылары әвәәш әвес. Чер-черде профэвилел организациялары ол мурнакчы ажыл-ишчилерни өй-шаанда илередип, оларның мурнакчы дуржулгазын нептередир талазы-биле чогуур кичәәнгей салбайн турар. Чижә, часкы хову ажылдарының үезинде могаг-шылаг чок ажылдаан Хомушку Тойлу-Хаак, Сарыглар Таан, Танов болгаш оон-даа өске механизаторларны профэвилел комитеттери өй-шаанда илередип шыдаваан. Ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның шугуму-биле ажылдап турар тускай әртемниглерге болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга даянып, оларның арга-сүмезин ажыглавас чорук чамдык профэвилел организациялары ам-даа бар деп пленум айыткан.

Күскү, часкы сезуннуг ажылдар үезинде ховуларга ажылдаар механизаторларның — трактористерниң, комбайнерлерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырарынга әргежок чугула бүгү байдалды тургударынче, оларның ортузунга политмассалыг база кижизидилге ажылдарын доктаамал чорударынче профэвилел комитеттери кичәәнгейни кошкатканын пленум демдеглээн. Ылангыя Бай-Тайга, Кызыл-Мажалык МТС-тердە профэвилел комитеттери часкы хову ажылдарының үезинде механизаторларга лекция, беседа чорудар, оюн концерт көргүзер ажылды багай организастаан. Ол ышкаш механизаторларның ниити чеменнилге черлери хирлиг, оларга белеткээн аъш-чемниң шынары багай болуп турган. Оон-биле чергелештир сезонныг ажылга ажылдап турган механизаторларга ажылдаар шинээзин түр үеде оскунуп, бертинер, балыгланыр чоруктар болган чок-ла болуп турда медицина ажылдакчылары әмнелге дузаламчызын өй-шаанда көргүспейн турган чорукту пленум буруу шапкан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын көвүдедир, малга быжыг чем-суурну тургузары, дүк кыргылдазын болгаш күрүнеге дүк дужаалдазын организастыг чорудары, эт, сүт белеткелдериниң күрүне планнарын хуусаа бетинде күүседири дээш көдээниң ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжын организастап, оон үре-түнелдиг болурун чедип алыры көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел организацияларының чугула сорулгазы болурун пленум айыткан болгаш чугаалашкан айтырыглар талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

Д. МОМБУЖАЙ.

„Кызыл сылдыс“ колхозта агитатор

Эрзин районуң «Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязы часкы тарылганың үезинде 14 агитаторларны хову бригадазынга быжыглаан. Олар часкы хову ажылын агротехниктиг бедик деңнелге, чогуур хуусаазында чорудар дээш механизаторларның, колхозчуларның ортузунга политмассалыг ажылдың бүгү-ле хевирлерин ажыглап турганнар. Олар хову турлагларынга 18 удаа беседалар чоруткан, анда стол оюннарын, шыырааа, даалы, хылыг музыка, патефон болгаш өске-даа ойнаар үүлдерни организастаан. Солуннарны, журналдарны, чечен чогаалдың янзы бүрү литератураларын делгеп салган турган. Көргүзүг самбызын хүн бүрү чаартып, анаа мүрнакчыларны болгаш хожудан турарларны деңнеп көргүзүп турар.

Агитаторлар Даландай, Мөнге, Сагаачы, Коожап, Эгер, Борбак-оол олар ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга организакчы болгаш политмассалыг ажылды доктаамал чорудуп, агитхуудустарны үндүрүп, солуннарны, журналдарны чедирип берип турганнар. Масса-политиктиг ажыл кайы-даа бүдүрүлге коллективниң мурнунда турар ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге улуг рольдуг. Колхоз часкы тарылганы 10 ажыл хүнүнде эрттирген. Хой кыргылдазын июнь 15-те доозар планныг тургаш, июнь 10-да доозкаш, колхоз районга бо талазы-биле бирги черни өөлөөн.

Партия организациязы чоокта чаа болдунуң хуралынга чайгы үеде чорудар масса-политиктиг ажылың планын чугаалажып көрген болгаш агитаторларны колхоз бүдүрүлгениниң ангы-ангы участоктарынга чаартып хуваган. Олар ам боттарынга быжыглаан участоктарында ажылдап эгелей бергеннер.

Масса-политиктиг ажылда бар четпестерни айтыр херек. Беседаларны, солун номчулгазын фермаларга, ховуу турлагларынга, ангы-ангы участоктарга чорудуп турар болзаа-даа, лекцияларны, илеткелдерни номчувайн, кино-чурук, концерт көргүзүглерин организаставайн турары дыка четпес.

Агитатор болуру харыысалгалыг болгаш хүнүлүг хүлээлге. Ол болза коммунист бүрүүнге партийжи даалга болур. Ындыг турбуже ол партийжи даалганы чамдык коммунистер күүсетпейн турар. Чижә, коммунистер Чыраидай, Дажы, Маанычы олар агитаторлар деп ат кадгалаан бөөрдан башка боттарынга быжыглаан участоктарынга кандыгдаа ажыл чорутпаанар.

Бедик үнүш-дүжүттү өстүрүп алырынга, малга четчир санныг чем суурну белеткеп алырының херээнге партийжи-политиктиг ажыл шиитпирлиг рольду ойнаар.

А. ДАМДЫН.

„Тиилелге“ колхозта эттиг угланыышкынныг мал ажылы

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1956 чылдың октябрь 12-де Тыва автономнуг областың колхозтарынга эттиг мал болгаш хой ажылын хөгжүдериниң дугайында докладаал хүлээп алган.

Федерацияның Министрлер Чөвүлениң 1958 чылдың май 14-теги докладаалы чаагаар бүткен мал чем-суурлуг Тыва обласка быжыглаарны өмзирип азыраар арга-биле мыйыстыг бода малдың хөгжүдүлүнинг талазы-биле эттиг угланыышкынче шилчиирин база сүмелеп турар.

Бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары ол докладаларны күүседип, эттиг мал ажылын өстүрериниче шилчивишаан, 1957 чылда чамдык түннелдерни чедип алган болгаш бо талазы-биле четчир дуржулганы мөөнцеп алганнар.

Эт угланыышкынныг мыйыстыг бода малды сайзырадыр талазы-биле Каа-Хем районуң «Тиилелге» колхозунуң дуржулгазы әлүүн солун болуп турар. Ол болза, чурт инектериниң тускайлап үскен биче продуктулуг инектерге быжыглаарны чагыштырып өмзирери бо болуп турар. Бо ажыл-агыйга 1957 чылдың өзүнде эттиг угланыышкынның 135 баш мыйыстыг бода малды ниити кодандан ангылап үскен турган. Оларның иштинде 50 баш кырган инектер база 85 баш бир хардан өрү назылыг кыс казыралар турган. Бүгү улуг инектер апрель айга чедир быжыглаан. Ук инектерни сагбайн чүгле быжыглаарынга өмзирип турган. Оон ангыда төп база бруцеллезтуг фермаларда эт-сүт угланыышкынныг инектериниң 28 быжыглаарын база-ла демги быжыглар ышкаш чагыштырып өмзирер инектерге чагыштырып өмзирип өөлөөн. Ынчангаш тус чернин инек бүрүү барык-ла эт угланыышкынныг ийи-ийи быжыгны өмзирип турган. Ол 203 баш Боран, хаттыг хүннерде малды ыжык черлерге, а чайын изиде малды ыыштыг эзим иштинге одарладып турган. Бо бүгү чурумга мал чаңчыгып, бүгү одар сезонун ынчаар эрттирген. Олар кандыг-даа онза азырал ажаалда негевээн. Быжыглаарга овсинканы эзы шишкинин дини хүнде ийи катап немелде чемгерилде кылдыр берип келген.

Кузнецовтарның өг-бүлези әлүүн берге байдалдарга ажылдаанар. Ылангыя чазын быжыглар чаа төрүттүнген, оларны инектерге чагыштырып өмзирер үеде өлүүн берге болгаш улуг күженишкиз үндүрери негеттинин турган. Херектиң ужуру болза, быжыглар төрүттүнгениниң баштайгы хүннеринде клеткалар чок багай кажаага бөлүү-биле турган. Быжыг кажаазының шалазы чок болганындан хүн бүрүде быжыг адаанга дөжекти каш катап солуур болгаш өдекти үндүрер ужурга таваржып турган. Быжыглаарга чылыг сугну база курсаг концентраттарны берип турган. Ындыг болза-даа кол чүве болза, быжыглаарны инектерге чагыштырып өмзирериниге чаңчыктырары болуп турган. Инектер одардан келир чоокшулап турда быжыглаарны өмзирер өйү база чедип келир. Ынчангаш ниити кажааның эжиин ажыдып четикпейн турда-ла быжыглар нелеринче аажок чүткүп турар.

Кажан инектер одардан чедип келгенде оларже быжыглаарны ыдыктарга ук быжыглар боттарының нелерин танывайн, өске-даа инектерже салчы бөөрлер. Чамдыкта чаңгыс инекти үш, дөрт-даа быжыглар эме берген турар. Ол үеде чамдык инектер өске быжыглаарны козуп, боттарының быжыглаарын дилеп турып бөөрлер. Ынчалзажок ол чорук үр болбас. Быжыглар өлүп, әлүүн улгады бергенде олар иезинге чаңчыгып, чүгле ол-че маңнаар апаар.

А инек база-ла ук быжыглаарга чаңчыта бөөр. Быжыглаарны нелери-биле кады одарга одарладырга олар нелериниң чарылбайн үргүлчү доктаамал кады чоруур апаар.

Бир инектиң быжыгын өске инекке чагыштырып өөредири ындыгла берге әвес. Өске быжыгны инекке чагыштырарга баштайгы ийи, үш хүннерде ук инек орта турбас, быжыгны чыыыргааш, ону козарын оралдажыр. Ол үеде инек кадарчызы аңаа турар болгаш инекти быжыгга тудуп бөөр ужурлуг. Оон соңгаар ийи-үш хонганда ук инек быжыгга чаңчыгып, ону бодунуң төрөөн быжыгы ышкаш өмзире бөөр.

Быжыглаарны инектерге чагыштырып өмзирериниң методун бистиң обласка «Тиилелге» колхоз базы бир дугаарында ажыглаан. Деннелге таблица быжыглаарны өстүрериниң ындыг методунуң ажыктынының дугайын чугаалап турар.

Кузнецовтарның инектерге чагыштырып өстүрген быжыглаарының деңзи немелдези-биле эт-сүт угланыышкынныг төп фермада быжыг ажаакчылары Болдырева, Воронцова оларның сүт өмзирип өстүргән быжыглаарының деңзи немелдезин деңнөөн таблицазы ындыг түннелди берген:

	Эт угланыышкынныг быжыглар					Эт-сүт угланыышкынныг быжыглар				
	Апрель	Май	Июнь Июль	Август Сентябрь	Октябрь Ноябрь	Апрель	Май	Июнь Июль	Август Сентябрь	Октябрь Ноябрь
Быжыглардың саны	57	58	63	65	64	74	56	63	39	38
Дүн-хүнде ортумак деңзи немелдези (грамм-биле)	564	506	546	800	346	337	283	487	665	230
Дүн-хүнде эң бедик деңзи немелдези (грамм-биле)	914	1109	960	1192	933	651	582	650	846	680
Бир быжыгның ортумак деңзизи (грамм-биле)	18	16	30	45	21	10,7	12	18	12,5	7,8

Быжыгларны өстүрүп доруктурарынга чарыгдалдарны әлүүн кудулаткан турбуже быжыгларны инектерге чагыштырып өстүрерге олар дүн-хүн иштинде ортумак деңзи немелдезин барык-ла ийи катап хөйнү берип турары үстүнде таблицадан илдеп болуп турар-дыр «Орел», «Зорька» деп шолаларлыг ийи быжыг төрүттүгениниң баштайгы хүннеринден эгелээш боттарынче кичәәнгейни хаара тудуп, өске быжыглардан әлүүн ылгалдыг болуп турган. Оларны тускай хайгаарлга тургускан. «Орел» деп өр быжыг январь 1-де төрүттүнген. Алды ай назылыында оон деңзизи 170 килограмм, а бир харлыында 247 килограмм четкен. «Зорька» деп быжыг февраль 1-де төрүттүнген. Ол алды ай назылыында 130 килограмм, а 12 ай назылыында 209 килограмм деңзилиг болган. Ук быжыглардың ындыг дүрген өөрүнге өй-тавында азырал-ажаалда саңлдарлыг болганы билдингир.

Эт угланыышкынныг инектерге быжыглаарны чагыштырып өстүрер методтуң бир эки чүвези болза, эт-сүт угланыышкынныг инектериниң быжыглаарга ижиттири-биле көрдүнген бүгү суду бараанныг продукция немелдези болуп кирип турары болур. Оон аңгыда быжыгларны өске инектерге чагыштырып өмзирер арга-биле бруцеллезтуг инектериниң быжыгларын мырынай кадык быжыглар кылдыр өстүрүп база болур.

1957 чылдың октябрь айны сөөлзүредир бүгү быжыгларны нелериниң чарган болгаш өске мал кадарчызынга хүлээдип берген. Ол үеге чедир быжыг бүрүүнүң дириг деңзизи 146 килограмм чедип турган. Төп фермада быжыг бүрүүнүң дүн-хүн иштинде ортумак деңзи немелдези чүгле 486 грамм болуп турда нелеринге өмзирип азыраан быжыглардың дүн-хүн иштинде деңзи немелдези 620 грамм болган.

Эт угланыышкынныг инектериниң быжыгларын малчын В. В. Савин эрги багай кажаага сиген, саван-биле хөй өвес силос немеп (бир башка 2 килограмм чедир) чемгерип кыыштаан. Оон өске кандыг-даа немелде чемнер турбаан.

Кышкы үеде мал чемнери өөрүнүп болганының хараазы-биле чаш быжыглар барык-ла деңзи немелдези бербөөн. Ынчалзажок олар боттарының деңгилдезин оскунмаан. Ынчангаш частың, ылангыя чайгы кадаттың баштайгы хүннеринде-ле быжыглар дүрген семирип эгелээн. Колхоз оларны чыл төнчүзүнде күрүнеге дужаар эт планынга киириштир дужаар деп турар. Чүге диве, чаш мал ол үеде чүгле эки деңгилдеги өвес, харын 300-320 килограмм дириг деңзилиг болган турар. «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артели эттиг малды бир кыш ажылдыр, ийи чайны эрттиргеш эткe дужаарын көрүп турар. Ол үеде мыйыстыг бода малдың деңзизи 300-350 килограмм четкен турар.

Колхоз эттиг бот-үнезин эрткен чылын-на санап көрген. Оон түннелинде нелерин өмзирип азыраан быжыглардың бир килограмм дириг деңзизиниң үнези чүгле 2 рубль 32 копеекке деннешкен турда, быжыгларны сүт-биле азырап турар төп фермада чаш быжыглардың бир килограмм дириг деңзизиниң үнези 6 рубль 60 копеек болган.

Малчынар Кузнецовтарның өг-бүлезинге быжыглаан эттиг угланыышкынның инектериниң бөлүү ноябрь-декабрь айларда быжыглаан, ынчангаш оларга өске быжыгларны чагыштырып өмзирген.

Кыжын эт угланыышкынныг инектериниң одарладыышкыны кызыгаарлаттынган, малды чүгле бөдүүн чемнер-биле азырап турган үеде колхоз баштаар чери бараанныг сүттү көвүдедир сорулганы салган. Оон ужурунда эт угланыышкынныг инектериниң сүду көвүдөөн. Инектериниң хөй кезии 3-3 быжыгларны, а чамдык «Бултовщица», «Красотка», «Крестьянка», «Мышастая» болгаш өске-даа инектер 5—5 быжыгларны өмзирип турган. Быжыглар 3-4 ай назы четкенде оларны нелериниң чарарга олар эки түннелди бербөөн. Дүн-хүн иштинде быжыг бүрүүнүң ортумак деңзи немелдези чүгле 470 грамм болган.

«Тиилелге» колхоз амгы үеде быжыгларны 7-8 айлар дургузунда нелериниң чарбайн чагыштырып өмзирип, тодаргайлаарга бир инектиң сүү-биле ийи-үш быжыгларны доруктурып турар.

Чаш малды доруктурарының бо методун областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга кадба-биле нептередири чугула.

И. ЦЕВМЕНКО.

Чурукта: Красотка деп инек аңаа чагыштырган быжыгларын өмзирип турары.

Фото В. Чапайкиннии.

Баштайгы хонаштарда

Чөөн-Хемчик районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малы Улуг-Чыргакы биле Аныяк-Чыргакыда Оруктуг Кара-Сугнуң, Дарбаганнығның, Чечектигниң чайлагларынга чайлаглаар.

Колхоз баштаар чери чайгы одарлашкын талазы-биле ажылчын планны тургускан. Чайгы хонаш бүрүү шилиттинген. Ам үеде баштайгы чайлаг хонаштарже 700 ажыг баш чылгы, семиртилгеге тускайлаан 300 баш мыйыстыг бода мал үнгүлөөн. Сүт-бараан фермалары чайлаглап көшкүлөөн. Малчынарның чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузар хемчеглерни ап, чаъска кедер хептерни малчынарга берген.

Малчыннар малдың өөткир, сүткүр, дүккүр чоруун бедидер дээш бедиткен хүлээлгелерни чайлаглап көжер мурнуу чарыында алганнар. Чижә, иттер кадарчызы Түлүш Кызыл-оол часкы кыргылдада ирт бүрүзүнден ийи килограмм дүкү алган. Күскү кыргылда-биле кады ирт бүрүзүнден 2,5 кг дүкү алырын болгаш каш удаа одар солуп көжүп тургаш, иттериниң баш бүрүзүнге онаштыр дүн-хүнде 300 грамм ортумак деңзи немелдезин чедип алырын хүлээнген. Сүт-бараан фермаларының инек кадарчылары Ханды, Базы, Могаа, Адавастай олар инектерни суглуг, эки одарларга одарладып, бүгү-ле аргаларны ажыглап тургаш, инек бүрүзүнден 1300 литрден эвээш эвес сүттү алырын хүлээнген. Аныяк инек кадарчызы эш Анаан баш бүрүзүнге онаштыр дүн-хүнде 1,2 кг немелде деңзини алырын база хүлээнген.

Чаа өөредилге чылынга

Чөөн-Хемчик районуң Ийме чеди чыл школазының башкылары, ажылчыннары болгаш 5,6 классталарының өөреникчилери чаа өөредилге чылынга школаны үлегерлиг белеткээр дээш ажылды чедишкинниг чорудуп турарлар.

Демниг хөделишкин-биле әлүүн ажылларны бүдүрген. Башкылар чурттаар бажының тудуушкуну доозулган. Школа крышалаттынган. Школаның ийи өрөөлдеринде малгаштаашкын доозулган. Комбужок ъаргазында белеткеттинген тудуг ыяжының сөөрттүлгези доозулган болгаш оон-биле школаның чазаныла мастерскаязының бажыцы туттунуп турар.

Бешки, алдыгы классчылар школаның септелгезинде, дуржулга участогунда киржип, бүдүрүлге практиказын эрттирип турар. Оолдар стол, сандай, парта, орун болгаш өске-даа чүүлдер септелгезинде киржип, 25 столдарны, 10 хире сандайларны, 5 орунну септөөн. Оон ангыда, тайгада белеткеттинген токпактың 215 кубометрин автомашина-биле сөөрттүрүнге ажылдаанар. Уруглар дуржулга участогунда янзы-бүрү культураларны өстүрүп ажаларынга идепкейлиг киржип турар. Школаның база интернаттың девискээрин нөгаанчыдып, 75 дөө ыыштарны олуртканнар. Оларның ажаалгазынче кичәәнгей салдынын турар.

Школа, интернаттың келир өөредилге чылынга одалгазынга 36 тонна хөмүр даш эккелдирттинген болгаш 400 кубометр токпактың арткан 85 кубометриниң сөөрттүлгези уламчылап турар. Чаа өөредилге чылынга белеткелдерни август 1-де доозар сорулга салдынган.

Школа септелгезинге өөреникчилер Эмишкеев, Чысынмаа, Ондар Шура, Мөмбүжай, Монгуш Зоя, ажылчыннар эштер О. Достак-оол, М. Конгар эң кызымакай ажылдап турарлар.

М. СЕВЕН.

Саман тудуглар

Сүт-Хөл районуң «Ишкин» колхозта херээженнериниң тудуг звенозу каш чыл иштинде үзүктел чок ажылдап келген. Звенонуң кежигүннери эрткен чылын улуг ажылды бүдүргеннер. Ылангыя 200 олуттуг клубту, 50 орунну уруглар яслизин, хлеб быжыраар черни, чурттаргa бажыннарын болгаш оон-даа өске тудугларны ажыглалга киргеннер.

Херээжен тудугжулар бо чылын база-ла бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Олар саман-биле колхоз конторазын болгаш Кызыл-Тайга суурунда 100 олуттуг клубту тудуп турарлар. Ук тудугларны Октябрь 1-де ажыглалга киирер.

П. ШОКПАА.

Бижик өөредилгезинге удуртулганы күштелдирер

Бижик билбес чорукту узуткаларының, бижикти биче билирлерни өөредириниң ажылы Өөр районда сөөлгү үеде экижээн. 1957 чылда районга 71 кижи бижикти багай билир, 32 кижи бижикти билбес турган деп санадып турган. Бижик болгумнериниң, культармейжилериниң ажылын чедишкинниг организастап турганы-биле Солчур, Дус-Даг көдээ Советтериниң хамаарылгазында бижик билбес кижилер ам чок болган деэрзиң май айда бижик өөредилгезиниң түнелинде культармейжилер көргүүкен. Бижик билбес эштер Долгар, Доктугу, Нөрбужук, Чөрликпей, Биче-оол, Мартына болгаш өскелер-даа номчуп, бижип турар апаргаан.

Дус-Даг көдээ Советтиң девискээринде бижикти биче билирлерни өөредириниң 4 кезек черде болгумнерин часкы, чайгы үеде организастап тургускан. Бижикти биче билир 15 кижи ам бижикти билир кылдыр өөренип алган. Бижик өөредилгезиниң болгумнери ажылын үргүлчүлеп турар.

Солчур көдээ Советте бижик өөредилгезиниң болгумнерин ийи кезек черде тургускан, ында 42 кижи өөренип турар. Бора-Шайда сүт-бараан фермазында культармейжи эш Сумуя 15 кижини бижикке өөреткен. Культармейжи эш Кызыл-Маадыр бижик билбес 8 кижини билир кылдыр өөреткен. Бижик билбес турган эштер Шура, Чимизин, Монгуш, Долчаш олар ам бижикти номчуп, бижип турар болгаш арифметика талазы-биле база өөренип турарлар. Эш Кызыл-Маадыр бижик өөредилгезиниң болгумунде кичәәлди неделде үш удаа чорудуп турар.

Ниитизи-биле алырга, районда бижикти биче билир турган 60 кижилер ам бижикти билириниң талазы-бле улам деңшөөн, бижик билбес турган 32 кижи бижикти биче билир апаргаанар.

Ындыг болза-даа, бижик өөредилгезиниң ажылында четпестерни айтыры чугула. Саглы көдээ Советтиң (даргазы эш Агбаан) девискээринде бижик өөредилгезиниң болгумнерин организастаан болза-даа, үр үениң иштинде өөредилгениң түнелин үндүрбес, бижик өөредилгезинге шыңгыы контрольду тургуспас турган.

Хандагайты суур Соведи (даргазы эш Таваажап) бижик өөредилгезиниң ажылынга удуртулганы дыка кошкаткан. Культармейжилериниң ажылынга суур Соведи практиктиг дузаны көргүспейн турар.

Бижик билбес чорукту узуткаларына, бижикти биче билирлерни өөредиринге Чаа-Суур школазының директору эш Сюндюп, ында башкылар эки киржип, культармейжилерге дузалажып турар.

Ам сорулга чүл дээрге, чоннуң ортузунга бижик өөредилгезиниң ажылынга удуртулганы күштелдирип тургаш, ол ажылды кошкатпайн, туюлунга чедирери болур.

Д. ШАГДЫР.

Ногаанчыдылганы камгалаар

Сүт-Хөл районуң төву Сут-Аксы суурну ногаанчыдар хемчеглерни чыл бүрүде ап, ыыштарны немей олурткулап келзе-даа, оларның ажаалгазынче, камгалалынче кичәәнгей салбаан. Олурткан ыыштарны кажаалавазанындан чурттакчыларның малы чаза базып, үнүп келген бүрүлерин чип каапкан.

Олурткан ыыштарның ажаалгазын экижидип, чурттакчы чоннуң малын организастыг кадатче әвилелдәәри суур Совединден негеттинин турар.

Ш. САЙНИТ.

* * *

Эрзин районуң «Мөрен» колхозунуң сууру — Мөрен-Аксының чурттакчылары төрөөн суурун чаагайжыдар хемчеглерни албайн келген. Бир деска, чаңгыс аай хевирниң чурттарга бажыңнарының чанында херимнер чок, чамдык кодан чаныың шөлдериндe ногаа аймаа тарыттынмаан. Суурда кудуктар чок болгаш ногаа сугтарар хамаан чок ижер сугну чартык километр хире черден ап турарлар.

Көдээ Совет сууруну ыска хуусаада чаагайжыдар деп үнүүрген шиитпирин амыдыралга боттандырарының үези келген.

Н. ОЧУР-ООЛ.

Тудугвуң темпизи оожумнаан

Улуг-Хем районуң «Улуг-Хая» колхозунда тудуг ажылдары кошкак темп-биле чоруп турар. Артельдиң баштаар чери сиген, тарал ажаан алыышкынынга чедир хостуг үениң иштинде тудуг бригадазынче немелде күштү чорутпаан. Колхозта чаа кылдынып турар тудуглар-биле чергелештир чедир кылынмаан тудуглар әвәәш әвес. Ылангыя мал кажаалаарынга, клубка улуг септе-лге негеттинин турар.

Тудуг бригадазы 4 чурттарга бажыңнарын тудуп турар. Оларның чаңгызы-даа доозулбаан.

М. ЛОПСАН.

Культура албан черлериниң септелгезин дүргедедир

Клубтарның, библиотекаларның, кызыл булуннарның ышка удур септелгезин амыгаштан эгелеп чорудар талазы-биле ажыл өөур районнуң колхозтарында болгаш район төвүнде четпес чоруп турар. Районнуң колхозтарында 4 клубтар, 4 библиотекалар, 6 кызыл булуннар болгаш район төвүнде культура бажыны, библиотека ажылдап турар.

Үстүнде культура албан черлериниң улуг, биче септелгезин чорудар деп тус-тус планнап алган болдаа, оон белеткелдери болгаш септелгези ыныгарга чедир эгелевээн.

Септелгелерниң дугайында хамаарышкан кижилер-биле чугаалажып келгеш, септелгеге кирер—тудуг материалдары, калаг, будук, тууйбу, чугай чок, ынчангаш септелгеге эгелеп кириринин кандыг-даа аргазы чок деп чыдаганнар чугаалап турар. Ылаңгыя район төвүнүң культура бажынының директору эш Сенгин септелгени шуут уткан. Культура бажыңына 500 кубометр одаар ыышты тайгада белеткеп алган-даа болза, ону четче көрүп, хүлээп албаан болгаш сөөртпейн турар.

Үстүнде четпестерни көре тура, райкүүскомнуң культура киллизиниң эргелекчизи эш Думеней бажыла боттуг хемчеглерни албайн турар.

Районнуң «Кызыл тук» колхозунан өске колхозтар клубтар, библиотекаларга одаар ыяжын белеткеп, сөөрттүп алдаан.

Районнуң культура албан черлериниң септелгезинде бар турар четпестерни чоокку үеде чайлаткаш, бүгү септелгелерни августуң 1-ге чедир доозар төлөөде далаштыг хемчеглерни алыры негеттинин турар.

Тууйбу, чугайны бүдүрери чугула

Өөур районнуң колхозтарында болгаш район төвү Хандагайты суурда сөөлгү каш чылларда чурталганың, культураның болгаш өске-даа черлериниң тудуглары өзүп турар. Районга тудуг ажылынын соксаал чок кылбарын турары-биле чергелештир, эрги, чаа тудугларны кылырына болгаш септээринге эргежок чугула материалдар болур тууйбу, чугайны соксаал чокка бүдүрүп, ону ажыглаары негеттинин турар.

Ындыг турбуже үстүнде материалдарны район иштинге бүдүрүп кылыр аргалыг тургаш-ла, районнуң колхозтары база райпо чыл бүрүде эвээшти бүдүрүп турарлар. Ылаңгыя өткен чылдарда «Коммунизмче орук», «Кызыл тук» колхозтарының бүдүрүп турган эвээш саныг тууйбуларының болгаш чугайының шынары куду болуп турган. Бо чылын ол колхозтарда ажыл база кончуг кошкак чоруп турар. Районнуң колхозтары 300 мүн тууйбу, 80 тонна чугайны өрттедип кылыр тургаш, мынчага чедир чүүдаа чок болуп турар. Райпо база-ла 20 ажыг тонна чугайны, 50 мүн ажыг тууйбуну кылыр тургаш, тууйбу курганыр сарайын безин мынчага чедир доосаан.

Амгы үеде бо чугула материалдарның чогу-биле колхозтарда болгаш район төвүнде школалар, эмнелгелер, культура албан черлериниң болгаш өске-даа чугула тудугларның чайгы септелгези кончуг хожудан турар.

Д. СПИРИН.

Облпотребсоюзтуң тудуг конторазының салчылары чедишкиниг ажылдап турарлар. Олар июнь айның баштайгы хүннеринделе 1400 кубометр тудуг ыяжын салдаын бадырганнар.

Чурукта: салчыларың эккелген ыяжын «ДТ» деп трактор-биле сугдан уштуп турары. Фото **В. Лутковтуу.**

Колхозта хөй-ниитиниң дузалажыр кассазының чижек уставы

1958 чылдың январьда РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели колхозта «Хөй-ниитиниң дузалажыр кассазының чижек уставын» бадылаар дугайында доктаалды хүлээп алган чорук социалистиг көдээниң ажылышчыларының дугайында партиянын болгаш чазактың сагыш салышкынының база бир чаа илерээшкини болган.

Хөй-ниитиниң дузалажыр кассазы болза, колхоз кежигүннериниң ниити хуралынын азы төлээлериниң хуралындан эки-тура ёзугаар тургустунар хөй-ниитиниң туслайлаң организациязы болур. Колхозчуларның материалдыг хандырылгазын болгаш культура-амыдыралдыг байдалын эки-жидер, а ол ышкаш өскүс ургуларга дузалаар сорулга-биле ол кассаны тургузуп турарын чижек уставта онзалап демиглээн.

Кассаның кол сорулгазы болза, колхоз бүдүрүлгезинге ажылдап тургаш, бертинин кемдээн колхозчуларга, саатганган, божаан колхозчу херээженнерге, аараан, ажылдаар шинээзин шуут чидирген кижилерге дузалаары болур. Ада-иезин чок болган ургуларга, санаторий-курортка эмнедири чугула апарган, ышкындырган эт-боттуң орнун кылдыр-тып, чаа төрүттүнген ургуларга херекселдер садып алыр дээн касса кежигүннеринге, а ол ышкаш агаар-бойдустуң онза айылындан качыгдаан ажыл-агыйларга дузаламчыны касса көргүзер.

Касса болза, хамыктың мурнунда өлүткен дайынчыларының өг-бүлезинге, Ада-чурт дайынының инвалидтринге болгаш шериг албанныгларның өг-бүлезинге дузалап турар.

Күш-хүннериниң доктаатты-ган минимумун чөпүг чылдагаан чокка күүсетпээн, колхозта күш-ажылың сагыла-чурумун үргүлүг хажыып турар, колхоз ажылын болгаш колхоз хөрөнгизин ак-сеткилдин-биле көрбес кижилерге касса чөлүн бербес. Касса болза, дузаламчыларны чүгле пособиелер азы чөлүлер тыпсыр хевир-биле эвес, харын колхоз кежигүнү инвалидтерниң таажыр ажылынга тургустунарынга, оларның мергежилин бедидиринге, оларның чурталга бажыңнары тудуп, огород олурттуп, одаар чүүл тыптынын алырынга болгаш өскелерге-даа дузалаар хевир-биле база көргүзер сорулгалыг.

Касса болза, чангыс-бот кырганнарга болгаш ажылдаар шинээзин шуут чидирген инвалидтерге эгиттинмес натуралдыг болгаш акша дузаламчыларны үргүлүг үндүрүп берип турар.

Үргүлүг ажлаттырар апарган кырганнарга болгаш инвалидтерге кырганнар болгаш инвалиттер бажының касса бодунуң күсели-биле ийикпе азы кожазы колхозтуң кассалы-биле дем-каттыштырып турган туттурарын организастап болур.

Ындыг бажыңнарны тудуп тургузарын СЭКП ТК-зы болгаш СССР-ниң Министлер Чөвүлели көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыдарынга 1958 чылдың январь 21-де үндүрген бодунуң Быйгырыында айытган.

Чижек уставта касса кежигүннериниң эргелери болгаш хүлөөлгелерни көрдүнген. Бүгү колхозчулар кассаның кежигүннери боор болуурлар. Оон кежигүнүнге кирерин күүзөн колхозчулар ол дугайында боттарының биллириишкиннерин тусбүрүде кирер. Кежигүнге кижи киририп алыр ажылды кассаныд баштаар чери чорудар.

Касса кежигүнү кириринин дадывырын кирер, кежигүн дадывырларын чогуур үеэнде төлөөр болгаш кассадан алганы эгидилгелиг чөлүн өрелерин төлөөр, устав негелделерин сагыыр, касса кежигүннериниң ниити хуралдарының доктаалдарын, кассаның баштаар чериниң шинтирлерин, боттарынга дамсын ажылдаачы болгаш даалгаларны күүсеидир хүлөөлгелиглер. Ажылдаар шинээзин бүрүн чидирген кижилерни кассаның дадывырын төлөөриндеи хостап турар.

Кассаның кежигүнүнден үнген кижилер өре-чөлизин төлөөнинин сөөлүнде, оон мурнунда төлеп турган дадывырын бүрүн алырлар. Совет армияның келдиришкининте барганнар кассаның кежигүнүнге хевээр артар.

Кассаның акша-хөрөнгизи болза, кежигүннериниң ниити хуралындан чыл бүрүде доктаалыр хемчээл ёзугаар кириринин болгаш ай санында хавырар кежигүн дадывырларындан, көдээ ажыл-агый артелинин чижек уставының 11 үүлүнүн «в» аңгызынга дүүштүр колхоз фондузунан үндүрүп берген акшадан, ада-иезин чок аттыкан ургуларны кижизидиринге чурт бюджединден берген акшадан, хоойлуда доктаатты-нган чурум ёзугаар кассага шилчиттинген салгаар эвээн чок болгаш конфискаластаттынган хөрөнгилерден болгаш өске-даа ол чергелиг кирилделерден тургустунар.

Касса болза, курлавырларның болгаш ниити хандырылганың база чөлинин фондуларын тургузуп алыр. Курлавыр фондузунга кассаның чылда кирген бүгү орулгаларының 5 хуузун, ниити хандырганынга—50 чедир хуузун, чөлининге—40 хуузун шилчидер. Чөлин фондузундан бир угда тыпсыр пособиени болгаш чөлилерни үндүрүп берип турар.

Административ-ажыл-агый хереглелдериниге чарыгдаар акшаның хемчөлин касса кежигүннериниң ниити хуралында доктаадыр. Кассага кирген акша-хөрөнгини күрүне банкылында азы ажалга кассазында агар санга шыгжап кадагалаар.

Колхозтарның хөй-ниитиниң дузалажыр кассаларының эргелериниң кол органы ниити хурал, а күүсекчи органы—баштаар чер болур, ону 5—7 кижи составтыг кылдыр ийи чыл хуусаада, а ревизия комиссиязын 3—5 кижи составтыг кылдыр база-ла ол хуусаада соңгуур.

Касса бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайында отчёттарын колхоз баштаар черинге, көдээ Советке болгаш социал-хандырылгазының район киллизиниге чорудуп берип турар. Кассаның бүгү ажыл-чорудулгазын ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Соведи улуттур. Оон ажылын контрольдаарын социал-хандырылгазының район киллизиниге хүлөөдип турар.

Колхозта хөй-ниитиниң дузалажыр кассазының чижек уставы бадылаттынганы-биле холбаштыр бодунуң районунуң колхозтарынга ол кассаларны эң чоокку хуусаа иштинде тургузар дугайында саналды районнарның социал-хандырылга киллистери МТС-тер-биле калы ажылчы чоннар депутаттарының район Советтериниң күүсөкомнарынга кирери эргежок чугула. Черчерниң социал-хандырылга киллистери болгаш МТС-тер болза, хөй-ниитиниң дузалажыр кассаларын организастап тургузар болгаш уставты хүлөөп алыр сорулга-биле колхозчуларның ниити хуралдарын белеткээр база чыылдырар талазы-биле колхозтар баштаар черлериниге дузалажыр ужурлуг.

Ажылдаар шинээзин чидирген бүгү таварылгаларда колхозчуларның хандырылгазының идегелдиг системазын тургузуп алыр талазы-биле колхозчуларга дузалажыр сорулгалыг РСФСР-ниң чазаанның доктаалын боттандырары дээш, социал-хандырылга киллистериниң болгаш МТС-териң ажылдакчылары боттарының бүгү күштерин салып ажылдаар хүлөөлгелиглер.

М. ШАШКОВ,
Областың социал-хандырылга киллизиниң улуг инспектору.

Эт-хөрөңгини эки-тура-биле камгаладыр

Бистиң чүргүүрүстө эт-хөрөңгиниң күрүне страхованиези болза колхозтарга болгаш чонга агаар-бойдустуң чаагаар болур айылдарының таварыштырып турары когаралдарны дуглаарынга өргежок чугула акша курлавырларның фондуларын тургузарының бир хевири болур.

Эт-хөрөңгизи бүгү улустуң байлаа болур күрүне организацияларынга, бүдүрүлгелерге агаар-бойдустуң айылдарынан болдунар когаралдарны дуглаарынга фонду тургузары негеттинмес, чүге дизе ындыг айылдардан качыгдаан хөрөңгилерни күрүненің күсели-биле катап тургузуп турар.

Бүдүрүлгениң чепсээ коллективтиң өнчүзү болур колхозтарда байдал ындыг эвес. Колхозтуң когаралга таварышкан хөрөңгизин катап тургузарынга күрүненің акша-хөрөңгизин үндүрбейн турар. Оон ужурундан чаагаар болур айылдарның колхозтарга таварыштырганы когаралдарның орнун дуглаарынга страхованиениң акша фондузун тургузары өргежок чугула.

Малдарны күрүнеге страхованиеледир чорук ниитиниң мал ажылын быжыглап, хөгжүдер хөрөкке чугула ужур-дузалыг.

Ниитиниң малдарын ыяавыла болгаш эки-тура барымдаалаар чурум ёзугаар страхованиелеп турар. Амгы үеде өлөөн хөй колхозтар малды күрүнеге эки-тура-биле страхованиеледириниң чугулазын болгаш ажыктын билип, хөй санныг малдарын страхованиеледип турар апарганнар. Малдарны аңгыаңгы түннерге страхованиеледир. Ол түннерниң хемчээлин колхозтуң баштаар чери Күрстрахование органнары-биле дугуржуп тургаш доктаадыр. Чижээ, мыйыстыг бода малдың бир бажын 150—600 рубльге, хойну—50 рубльге, чылгы малды—200—400 рубльге доктаадып болур.

Эки-тура страхованиезиниң керээзин бир чыл хуусаалыг чарар. Колхоз страхование керээзин чарып тура, оон төлевирин ол-ла дорааи берип болур, азы ону ийи хуусаада: малды шинчээнинин сөөлүнде беш хонуктан өрай эвес хуусаада 50 хуузун, а оон соонда ийи айдан өскөн эвес хуусаада арткан кезиин үзе төлөөр.

Колхоз страхование төлевириниң 50-ден эвээш эвес хуузун Күрстрахование органының санына кирген соонда 10 хонук өрткенде керек күштүг болуп эгелээр, тодаргайлаарга мал агаар-бойдустуң чаагаар болур айылынан өлүр болза Күрстрахование чери оон когаралын дуглап, колхозка оон өртөөн төлеп бээр.

Страхованиелеткен мал өлүп колхоз ол дугайын көдээ Советке бир хонук хуусаа иштинде медеглээр болгаш доктааттынган документ ёзугаар актыны тургузар хүлөөлгелиг. Страхованиелеткен мал өлгөн дугайында акт тургуспан таварылга бүрүүнде-ле малдың аарганының болгаш өлгениниң чылдаганнарының дугайында көдээ ажыл-агый органнарында ажылдап турар мал ачылының азы фельдшериниң тодаргай түүнели бердинген турар ужуралуг. Ветеринар ажылдакчызы бүрүү болза өлгөн малды болу шинчип көргеш, чүгле ам түүнел бөөр хүлөөлгелиг.

Колхозтар малдан аңгыда тарыганы база страхованиеледип болуурлар. Страхованиеледткен тараа долуга, үер-чайыкка, өртүе таварышып, сооктан доңуп, база агаар-бойдустуң өске-даа айылдарындан үрелгенде Күрстрахование чери оон өртөөн колхозтарга төлеп турар.

Күрстрахование бо талазы-биле колхозтарга улуг дузаламчыны көргүзүп келген. Чижээ, өртөөн чылын Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң тараалары өлгөн, оон өртөөнге 64400 рубльди колхоз алган. Улуг-Хем районнуң база-ла ындыг байдалга таварышкан «Х Улуг хурал» колхозу 148,6 мүн рубльди Күрстрахование черинден төлөдип алган.

Колхоз хөрөңгизин эки-тура-биле страхованиеледир чорудуп ажыы дыка улуг. Ындыг турда-ла областың чамдык колхозтарының улуттукчулары страхованиениң ажыктыг-даа чедир үнелеп көрбейн турарлар. Хөй күш болгаш хөрөңги үндүрүп тургаш, кижилерниң кылын будүрүп каан чүүлдери агаар-бойдустуң айылдарынга таварышса-даа, оларның когаралдарын орнун дуглаарының магадылаалын чедип алырының чугулазын утпас херек.

Агаар-бойдустуң, өрттүң айылдары хамаатыдарның хөрөңгилеринге биче эвес когаралдарны базала таварыштырып турар. Ындыг айылдардан үрелген азы өрттөнгөн хөрөңгилерниң орнунга чаа чүүлдерни тыптынып, садып алыры качыгдаан кижилерге ындыг-ла белен эвес. Бо таварылгада чонга улуг дузаламчыны Күрстрахование чери көргүзүп турар. Ол болза чоннуң хөрөңгизин улуг эвес төлевирге страхованиелээш, онза айылдардан үрелген чүүлдериниң өртөөн өөлерингe эгидип берип турар.

Хамаатыдарның хөрөңгизинден эки-тура ёзугаар дараазында чүүлдерни страхованиелеп болур: мыйыстыг бода мал 6 айдан өрү назылыг, бажың иштиниң бүгү-ле херекселдери, бот-ажыглалда автомашина, мотоцикл болгаш моторлуг хеме.

Үстүнде айытты-ган хөрөңгилерни страхованиеледириниң дадывырлары кончуг чиик, ынчангаш хамаатты бүрүү бодунуң хөрөңгизин таварыжып болур онза айылдардан шупшуузун-даа магадылаалын ап болур.

М. ПАЛИХОВ,
Тыва области Күрстрахованиениң улуг инспектору.

Делегейниң социалистиг системазының экономиктиг күчү-шыдалының өзүлдези

I.

Бо үениң эң чугула фактору болза, делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдези болур. Ол системаның тывылганы кижи төрелгеенинин социализмче шимчээшкининин хоойлу ёзугаар түпелеп-дир. Совет Эвилелин, Кыдат Улус Республиканы болгаш Европада база Азияда улус демократиязының өске-даа чурттарын каттыштырып турар социалистиг лагерь,—делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң улуг чаалаң алышкыны, марксизм-ленинизмниң идеяларының тиилелгези болур.

Делегейниң социалистиг системазы—кайы-бир күрүнелериниң түр болуглаашкини эвес, а социализм биле капитализмниң аразында демиселге тывылган күрүнелериниң социал-экономиктиг тургузуу-биле болгаш ниити херек дээш кады демисели-биле дүүштүр оларның чаңгыс аай каттыжышкыны болур.

«Социализмниң ниити оруунга социалистиг күрүнелериниң киргениби-биле, социал-экономиктиг тургузуунуң болгаш күрүне эрге-чагыргазының ангы талазы-биле ниити шынарлыг болуп турары-биле, бот-боттарын деткижер болгаш дузалашчыр дугайында негелделиг-биле, империализмге улур, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге эрге-ажыктарының болгаш сорулгаларының ниити болуп турары-биле, бүгүдеге ниити болуп турар маркизм-ленинизмниң идеологиязы-биле социалистиг күрүнелер чаңгыс аай дем-каттыжышкынында каттышканнар»—деп социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралының Декларациязында чугаалап турар.

Югославияның Коммунистер эвилелинин улуттукчуларының үзел-бодалы бүгү-ниитиниң буруу шавышкынынга таварышкан, олар Декларацияга улурланыштыр, боттарының программазының төлевилелинге болгаш VII съездизинге чугааларынга социалистиг чурттарны хоорукталдырары эргежок чугула дижип, оларны бот-боттарынга удурланыштырарын орадаажып турганнар. Оон тодаргай чижээ болза, социалистиг лагерь дээр билишкин кайы-бир «тергиделкчи чурттуг» ийикпе, азы партияның «тергиндээшкини»-биле холбашкан чүве-дир дээр дугайында хоозун болгаш херектиң шынынга дүүшпейн турар телис болур, ындыг бадыткаашкынның империалистиг пропаганданың чылча шаптырган телистериндеи ылгалыр чүвези чок.

Ам бо үеде чаңгыс эвес, а хөй социалистиг чурттар барда, чаңгыс-чаңгыс турган социализмни болгаш коммунизмни тургузуп болбас деп чүвени төөгүлүг дүржүлга бүгү талазы-биле көргүзүп турар. Социалистиг чурт бүрүү, ол улуг-даа азы биче-даа бол, өске социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дузаламчызын хереглеп турар. Социалистиг күрүнелериниң бузудбас чаңгыс эвин чарыдырарынче угланган ЮКЭ-ниң шугумун акы-дунма коммунистиг партиялар чаңгыс эп-сеткил-биле бурууу шапкан. Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң ханы найыралы болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазы — делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдезинин кол негелделериниң бирээзи болур.

Социалистиг күрүнелериниң улуг нуруузу эрги тургузугдан хожудачгай экономиканы алган деп чүве-пейн турар телис болур, ындыг бадыткаашкынның империалистиг пропаганданың чылча шаптырган телистериндеи ылгалыр чүвези чок.

Ам бо үеде чаңгыс эвес, а хөй социалистиг чурттар барда, чаңгыс-чаңгыс турган социализмни болгаш коммунизмни тургузуп болбас деп чүвени төөгүлүг дүржүлга бүгү талазы-биле көргүзүп турар. Социалистиг чурт бүрүү, ол улуг-даа азы биче-даа бол, өске социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дузаламчызын хереглеп турар. Социалистиг күрүнелериниң бузудбас чаңгыс эвин чарыдырарынче угланган ЮКЭ-ниң шугумун акы-дунма коммунистиг партиялар чаңгыс эп-сеткил-биле бурууу шапкан. Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң ханы найыралы болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазы — делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдезинин кол негелделериниң бирээзи болур.

Социалистиг күрүнелериниң улуг нуруузу эрги тургузугдан хожудачгай экономиканы алган деп чүве-пейн турар телис болур, ындыг бадыткаашкынның империалистиг пропаганданың чылча шаптырган телистериндеи ылгалыр чүвези чок.

Ам бо үеде чаңгыс эвес, а хөй социалистиг чурттар барда, чаңгыс-чаңгыс турган социализмни болгаш коммунизмни тургузуп болбас деп чүвени төөгүлүг дүржүлга бүгү талазы-биле көргүзүп турар. Социалистиг чурт бүрүү, ол улуг-даа азы биче-даа бол, өске социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дузаламчызын хереглеп турар. Социалистиг күрүнелериниң бузудбас чаңгыс эвин чарыдырарынче угланган ЮКЭ-ниң шугумун акы-дунма коммунистиг партиялар чаңгыс эп-сеткил-биле бурууу шапкан. Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң ханы найыралы болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазы — делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдезинин кол негелделериниң бирээзи болур.

Социалистиг күрүнелериниң улуг нуруузу эрги тургузугдан хожудачгай экономиканы алган деп чүве-пейн турар телис болур, ындыг бадыткаашкынның империалистиг пропаганданың чылча шаптырган телистериндеи ылгалыр чүвези чок.

Ам бо үеде чаңгыс эвес, а хөй социалистиг чурттар барда, чаңгыс-чаңгыс турган социализмни болгаш коммунизмни тургузуп болбас деп чүвени төөгүлүг дүржүлга бүгү талазы-биле көргүзүп турар. Социалистиг чурт бүрүү, ол улуг-даа азы биче-даа бол, өске социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дузаламчызын хереглеп турар. Социалистиг күрүнелериниң бузудбас чаңгыс эвин чарыдырарынче угланган ЮКЭ-ниң шугумун акы-дунма коммунистиг партиялар чаңгыс эп-сеткил-биле бурууу шапкан. Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң ханы найыралы болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазы — делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдезинин кол негелделериниң бирээзи болур.

Социалистиг күрүнелериниң улуг нуруузу эрги тургузугдан хожудачгай экономиканы алган деп чүве-пейн турар телис болур, ындыг бадыткаашкынның империалистиг пропаганданың чылча шаптырган телистериндеи ылгалыр чүвези чок.

Ам бо үеде чаңгыс эвес, а хөй социалистиг чурттар барда, чаңгыс-чаңгыс турган социализмни болгаш коммунизмни тургузуп болбас деп чүвени төөгүлүг дүржүлга бүгү талазы-биле көргүзүп турар. Социалистиг чурт бүрүү, ол улуг-даа азы биче-даа бол, өске социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дузаламчызын хереглеп турар. Социалистиг күрүнелериниң бузудбас чаңгыс эвин чарыдырарынче угланган ЮКЭ-ниң шугумун акы-дунма коммунистиг партиялар чаңгыс эп-сеткил-биле бурууу шапкан. Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң ханы найыралы болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазы — делегейниң социалистиг системазының күштериниң чайгылыш чок өзүлдезинин кол негелделериниң бирээзи болур.

Социалистиг күрүнелериниң улуг нуруузу эрги тургузугдан хожудачгай экономиканы алган деп чүве-

(Төнчүзү 4-кү арында).

КОЛХОЗЧУНУҢ БӨДҮҮН КҮШ-АЖЫЛЫ

Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тук» колхозта тудуг бригадазының кежигүнү Доржу бодунуң хүлөөнген ажылын 6 чыл дургузунда ак-сеткилдиг күүсеидип турар. Бо үениң дургузунда ол тудугжуларны чингис-биле доктаамал хандырып келген.

Чаа тудуглар кылып турар черлерге эвлеч ёзугаар боттаң аттыг чингистеп турар. Бир эвес чингис курган болза, 8 шоодайны эптемтир арткаш эккээр, ол чингисти 1-2 шоодайга эккеп турар. Чингисти хооруп алыры белен ышкаш сагындырза-даа берге ажыл. Ылаңгыя күзүн, чазын донут үеэнде хоорары белен эвес. **А. ДОПЧАА.**

Румынияда совет шериглерни үдээни

ГАЛАЦ, июнь 15. (СЭТА). Совет чазактын Румын Улус Республиканың чазаа-биле дугурушканы база Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң түүлүг деп көргени саналын өзугаар Румынияданүнүп турар совет шериглерни бөгүн Галац хоорайга байырлалдыы-биле үдээн.

Хоорай стадионунга ажылчы чоннар, хөй-ниити организациялар-ның төлөөлекчилери, Галац гарнизонунуң кезектериниң солдаттары болгаш офицерлери, студентилер, өөреникчилер чыгып келген. Индирге Румынияның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Киву Стойка, Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы болгаш өөредилге база культура министри А. Жожа, Румынияның профэвилелдериниң төп чөвүлелиниң даргазы, Румынияның ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү Г. Апостол, чепсектиг күштер министри Л. Сөлөжан, даштакы херектер министри А. Буначиу, көдээ болгаш ыяш ажыл-агыйының министри И. Козма, ССРЭ-ниң Румынияда элчини Епишев, РАП-тың Галац область комитединиң болгаш областың улус совединиң удуртукчулары, Румынияда совет шериглериниң командылалының төлөөлекчилери, Галацтың бүдүрүлге черлериниң мурнакчылары үнүп келгеннер.

Митингиге Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Киву Стойка чүве чугаалаан.

— Румын улус бистиң аравыска силериниң туруп турган үенериниң дургузунда бистиң чүртүвүстүң ажылчы чоннарындан силериниң чаалап алганыңар ханы найыралдың болгаш хүндүткелдиң сеткил сагыжы-биле силерни үдеп тур—деп Киву Стойка совет шериглерге чугаалаан.

Бистиң улузувус хостакчызы Совет Армияга, улуг совет улуска бодунуң ханы ынакшылын болгаш өөрүп четиргенин илергейлеп, Совет Эвилели-биле болгаш социализмнин улуг лагериниң бүгү чүреттары-биле найыралды, кады ажылдажылганы болгаш эвилелди чайгылыш чок быжыглаар деп быжыг шиитпирлиин айыткан тур—деп Румынияның чазаның баштыңы түңнеп чугаалаан.

Совет шериглериң командылалының өмүнээзинден митингиге генерал-майор Дружков чүве чугаалаан, совет шериглерни эш хуузунуң өзүзу-биле кичээнгейлиг көргени дээш Румынияның ажылчын партиязынга, чазаанга болгаш румын улуска өөрүп четиргенин илергейлээн.

Генерал-майор Марку Стан болгаш демир орук мастерскаяларының токары Кикуш Совет Армияның солдаттарынга, офицерлерге болгаш генералларынга изиг ынакшылының болгаш өөрүп четиргениниң сөстерин чугаалааннар.

Совет шериглерни үдээр дээш вокзалга Румынияның партиязының болгаш чазаның удуртукчулары, румын армияның солдаттары болгаш офицерлери, Галацтың мунмун ажылчы чоннары чедип келген. Олар совет дайынчыларга чечектер, белектер туткан болгаш чорук чогуурун күзээннер.

Фокшаныга, Яссыга болгаш Румынияның өске-даа хоорайларынга совет шериглерни база найыралдыы-биле үдээн.

Гондурастың Коммунистиг партиязының бирги съездизи

МОНТЕВИДЕО, июнь 14. (СЭТА). Чоокта чаа Гондураска Коммунистиг партияның бирги съездизи болган, ол съезд делегей байдалының, чүртта болгаш партияда байдалдың айтырыгларын чугаалашкан. Гондурастың Компартиязының Төп Комитединиң «Эль Сиглоо» деп чили сонунда парлаан медеглелинде делегейниң социалистиг болгаш капиталистиг ийи системаларының барын тодаргайлап турар делегейниң амгы байдалын анализтээн.

Колония улустарының национал-хосталгалыг демиселинче съезд улуг кичээнгейин салган деп медеглелде айтып турар. Съездиниң демдеглээни болза, Гондурастың ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазының кол шынары профэвилелдер болгаш өске-даа ажылчын организациялар кылдыр ажылчы чоннарның каттыжып турары болур.

Гондураста америк монополиялар болгаш америк империализм-биле сырый холбаалыг помещиктер, капиталистер тергинден турар деп чүвени съезд онзалап демдеглээн. Олар шуптузу-ла ажылчын аңгыны, тараачыннарны мөлчүп, Гондурастың бойдус байлактарын төтчеглеп, Гондураста чартык феодалдыг корум-чурумнарны, хоозуралды болгаш ажыл чок чорукту деткип турар. Ажылчын аңгы болгаш Гондурастың Коммунистиг партиязы национал-хосталганың калоак демократтыг шимчээшкининиң чаңгыс эви болгаш организастыг чоруу дээш демисежип турар деп медеглелде оон ынай чугаалаан. Ол шимчээшкин «бистиң чүртүвүстүң улуг болгаш биче дайзыннарынга — америк империалистерге, феодалдарга болгаш реаксылыг улуг капиталистерге удур» демиселди чорудар. Компартия болза ажылчын аңгының демиселиниң организакчызы болур.

Кипрде байдал

АФИНЫ, июнь 14. (СЭТА). Грекер биле турктарның аразында чаа үскүлежиишкиннер болбайн турзажок, Кипрде байдал дүшкүүрлүг хевээр боп турар. Хоорайларда дайын байдалы хевээр артпышаан. Турк терроржуларның үүлгедиишкиннерин англичаннарның кара-турада салган чоруу грек чоннун килиин хайныктырган, оон ужурунда Кипрде англичаннарга бажыңнарыпдан үнүп болбас деп дужаалды үндүрген. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш, тайсын дээш демиселдиң бүгү-грек комитеди КНО-га кыйгырыында КНО-нуң киржирин болгаш Кипрге баш миниир чорукту тыпсырын негээн.

Айыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазынче Грециянның КНО-да төлөөлекчизиниң чоруткан чагаазын солуннарда парлаан. Ук чагаада Айыл чок чорук Чөвүлелин чыырын саналдаваан, ынчалзажок Кипрде харыысалгазы Турцияга болгаш Кипрде англи эрге-чагыргаларга онаажыр болуушкуннар «Чер ортузу далайның чөөн талазында тайсыга болгаш айыл чок чорукка кыжаныгны» тургузуп турар дээрзин айыткан.

Парламентиниң дүүнгү хуралынга даштыкы херектер министри Аверофтун онзалап демдеглээни болза, Грециянның чазаа «кипр айтырыгны НАТО-нуң эвес, а КНО-нуң шиитпирлээрин кезээде чүткүдүп келген болгаш ам-даа чүткүп турар». «Бистер КНО-нуң Кол Ассамблеязын кыйгырарындан ойталаваан бис. Бистер Киприи хостаарындан далдаравас бис» деп ол чугаалаан.

Парлалганың дыннатканын өзугаар алырга, НАТО-нуң дүүн Парижке хуралдаан чөвүлели кипр айтырыгны шиитпирлээриниң англи планын хүлээп алырын Грецияга саналдаан. Грек чазак ол планны хүлээвес деп бодап турар.

Чурукта: Алжир хоорайның араб кварталында туе черниң чурттакчыларын француз шериглериң чиндип турары.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ, июнь 14. (СЭТА). Ливанның камгалал министерствозунуң ында чарлаан дыңнадыында чугаалап турары болза, сөөлгү ийи хонук иштинде Ливанның ужар-үүлү чурттуң бүгү девискээринде тура халышканнарны бомбалаарын болгаш боолаарын үргүлчүлээн. Оонбиле кады ужар-үүл тура халышканнар-биле тулчурда кургаг чер шериглеринге идепкейлиг дузалажып турган.

Шуфтун даглыг районунда чазак шериглеринге удур тура халышканнарның атакалар кылып турганы Злахта деп чурттакчылыг черниң чанынга кадыг-дошкун тулчуушкуннар болган. Тура халышканнарның атакаларын ойтур шавар дээш ол районче немелде шериглерни чоруткан. Дыңнадыгда кирген медээ өзугаар алырга, тура халааннарның отряддары үр тулушканының соонда боттарының дагда мурнуку туруштарынче аткаарлаан.

Ливанның мурнуу талазында армияның кезектери Рмаиш хоорайдан ырак эвес Дебаэль суурда тура халааннарны бүзээлепкен.

Чурттун соңгу талазында Триполи хоорайда тура халышканнар ливан армияның туруштарын боолап эгелеп бээрге, ол армия боо чепсектин бүгү хевирлериниң күштүг боолаш кыны-биле харылаан. Ол тулчуушкуннар бертенге чедир соксаваан.

Бейрутта ажыл соксалыышкыны уламчылап турар. Бүдүрүлге черлери болгаш магазиннер хаалчак хевээр. Бейрут порттун ажылы үзүлген.

Дүүн хоорайга каш-даа бомба чазылган. Улуг-улуг бомбалар Бейруттун төвүнде хоорай чагыргазының чанынга чазылгылаан.

Парлалганың медээлээни-биле алырга тура халышканнар Ливанның соңгу талазында Хальба хоорайны бүрүн ээлеп алганнар. Шуфтун даглыг районунда тура халышканнар чурттакчылыг Набе, Сафа деп черлерде болгаш Бейруттан 35 км ырак турар Сафар хоорайже угланган Азунияда чедиишкиниг тулчуушкуннарны чорудуп турар деп солуннарда бижээн. Парлалганың медээзи-биле алырга, тура халааннар ол тулчуушкуннарга хөй санныг боо-чепсекти, оон иштинде Турцияга, Америкага болгаш Англияга бүдүрген боо-чепсектерни хунаап алганнар.

Чуртта ниитизи-биле дүшкүүрлүг байдал эрги хевээр арткан. Ливан кризистиң экономикага болган аар уржуктарын парлалга айтып турар. Май 9-тан июнь 13-ке чедир болган болуушкуннарның дургузунда Ливанның ниити когаралы 105 млн. ливан фунт (акша) болган деп чамдык солуннар медээлээн.

«Телеграф» солунуң медээлээни-биле алырга, үлетпүр ээлериниң болгаш профэвилелдер удуртукчуларының дүүн болган чөвүлел хуралынга улуг үлетпүр ээлериниң медеглээни болза, ливан бүдүрүлгелер ажыл соксадыышкынының база чурттун экономиктиг амыдыралының ара доктаашкынының түңнелинде аажок улуг каражаларга таваржып турарлар.

Ол чөвүлел хуралга үлетпүр ээлери 60 муң ливан ажылчыннарны үндүрер дугайында айтырыгны көдүрген деп солуннар бижээн.

Стадионну ажыглалга киирер

Область болгаш районнар төптеринде стадионнар, ажылчын болгаш көдээ суурларда, школаларда, чамдык бүдүрүлгелерде, улуг үлетпүр бүдүрүлге коллективтеринде болгаш албан черлеринде спорттун шөлдери тургустунган, олар спорттун чамдык эргежок чугула херекселдери-биле хандыртынган. Алдынган бо бүгү хемчегленің түңнелинде областа күш-культураның шимчээшкини ээлээн калбарган. Областың партия, совет органнары, күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеди спортту улам сайзырадыр дугайында болдунар хемчегленги ап турар.

Спорт хөгжүлдезинте Кызыл хоорайның «Совет Тыванның беш чылы» стадиону улуг рольду ойнап келген. Көдээ болгаш ажылчын суурларга, районнар төптеринге база школаларга, бүдүрүлгелерге, албан организация черлеринге спорт талазы-биле типлекчи болган командалар, шилиндек спортсменнер область маргылдааларынга киржип, «Совет Тыванын беш чылы» стадионга чыл дургузунда каш удаа маргылдааларны чорудуп турар.

Күш-культура болгаш спорт хөрээн улам сайзырадыр төлээде стадионнарны, спорт шөлдерин чаагайжыдары эргежок чугула. Чаагайжыдылгага, ногаанчыдылгага чыл-чылда хөй түңнүг акша-хөреңги көрүнүп-даа келген. Ындыг турбуже Кызылдың «Совет Тыванның беш чылы» стадион спорттун бүгү хевирлеринге таарымчалыг кылдыр чаагайжыдыр кылдынмаан.

1957 чылда 100 муң ажыг рубльди стадион чаагайжыдарынга бюджеттен түскайлаан турган. Ынчалза-даа ол хөреңги шын ажыглаттынмаан, кылдынган ажыл барык-ла чок болган. Стадионну септеп, дерипр чорук чүгле оон кол шөлүнүң довураан коптарып, аңдарары-биле кызыгаарлаттынып турар. Бо чылгы септелге эгелээнден бээр бүдүн чартык ай ажып турар, бо үениң иштинде ында колдуг септелге чоруттунмаан, база-ла бут бөмбүү ойнаар шөлдү оңгаар, дескээр таарыырынга өйлежип турар. Стадион директору эш Колосовтуң чугаалап турары-биле алырга, септелге бо чылын доозулбас болгаш стадион ажыглалга база кирбес.

Областың күш-культура болгаш спорт хөрээниң талазы-биле комитединиң даргазы эш Горбуновтуң стадионну таарымчалыг чаагайжыдарынче кичээнгей салбайн турганын демдеглевес аргажок. Стадионнуң ниити байдалы келир чылын ажыглалга кирер аргазы чогун көргүзүп турар. Чүл дээрге, июньнуң баштайгы хүннеринде 300 машина хөрзүнүү эккеп төккеш, херим иштиң ногаанчыдыр өөт-сиген тарыыры чоруттунмайн барганы бо чылын ногаанчыдылганы чорудуп болбазын херечилеп турар. А ол довуракты сөөрттүр машина чок болгаш транспорт тывар талазы-биле кандыг-даа хемчеглер чоруттунмайн турар. 1956 чылда хоорайның комсомолчулары стадионнуң кол шөлүнге дыка хөй довуракты төп, багай эвес чаагайжытканнар. Ол чайын стадионнуң шөлүнге өөт-сиген үнгениниг-биле довурак безин чок турган. Дараазында чылда ол шөлдү аңдарып коптаргаш, чаа быжыгып үнген өөт-сигенни үзүткап чок кылган.

Спорттун янзы бүрү хевирлерин хөгжүдеринге эргежок чугула стадионнун ажыглалдан үнгени хоорайның комсомолчу аныяктарын дүвүретпейн турары харалданчыг. Аныяктарның киржилгези-биле воскресниктерден организастап, стадионну ажыглалга киирер дугайында айтырыгны ВЛКСМ хооркому холга ап, шиитпирлиг ажылдаар үе келген.

С. ТОВАРИШТАЙ.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Обласка болгаш хоорайга бирги чер дээш

Эрткен дыштаныр хүнде Гастелло аттыг дыштанылга болгаш культура парыгынын спорт шөлүнге бут бөмбүүнүң талазы-биле обласка бирги чер дээш база Кызылдың зона талазы-биле бирги чери дээш эки-тура спорт ниитилелери и база өөредилге черлериниң командаларының маргылдаалары болуп эрткен.

Аңаа спорттун «Буревестник», «Урожай» эки-тура ниитилелдери, совпартшкола, пединституттун командаларының бут бөмбүкчүлери киришкеннер.

Пединституттун командазы биле спорттун «Буревестник» эки-тура ниитилелиниң командазы ойнаан, баштайгы ээлчегде институттун бут бөмбүкчүлери тудугжулардан артык болганы-биле санны 2:0 кылдыр ойнаан часпарлааннар.

Оюнның ийиги ээлчээнде оюн 5 минута хире чоруп турда пединституттун командазы 11 метр черден тевер шииткелге таварышкан. Тудугжулар шииткел тевиишкиниг-биле бир санны алган. Ол-ла ойнашкын 15 хире минутада үүлгүлүп турда институттун командазының хаалгазынче буревестникчилер күштүг атакаларны чорудуп, база бир мячини киир тепкен. Ниити саны ден—2:2 апарган болгаш оюнның байдалы шыңгыыраан.

Институттун бут бөмбүкчүлери ойнаан командазынга удур халдаашкынын, күштелдирип, эки аргаларны ажыглап, инициативаны чаалап алгаш, мячини ийи улаштыр киир тепкеннер. Оюнның түңнели ниитизи-биле 4:2 болуп, институттун командазы тиилээн.

Совпартшколаның командазы биле спорттун «Урожай» эки-тура ниитилелиниң командазы ойнаан. Түңнелинде «Урожайның» бут бөмбүкчүлериниң мергежилдиг эки ойнаны-биле сан 8:3 чедип, оюн оларның тиилелгези-биле доозулган. Обласка болгаш Кызылдың зона аразының маргылдааларының бирги черлери дээш маргылдаалар ам-даа уламчылап турар.

С. ОЮН.

Польшада бирги атомнуг реакторну ажыглалда кииргени

ВАРШАВА, июнь 14. (СЭТА). Бөгүн Варшава чоогунда Сверк деп черге, Польша Эртемнер академиязының ядролуг шинчилелериниң кол төвүнге Совет Эвилелиниң Польшада тургусканы бирги атомнуг реакторну ажылдадып кииргеи. Реакторну ажылдадып киирериниң байырлыг өзулалынга Польша Улус Республиканың министрлер чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич, Күрүне чөвүлелиниң даргазының оралакчызы болгаш ПКАП ТК-ның секретары Альбрехт болгаш күрүнениң өске-даа удуртукчулары, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Польшада элчини П. А. Абросимов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында атомнуг энергия ажылдарының талазы-биле Бол эргелелдиң начальниги В. С. Емельянов чеде бергеннер.

Реакторну ажылдадып киирериниң өзулалынга чүве чугаалаш, атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының айтырыгларының талазы-биле польша чазактың төлөөлекчизи В. Биллигниң онзалап демдеглээни болза, бирги атомнуг реакторну ажылдадып киирер чорук польша эртемниң мурнунга чаа-чаа калбак перспективаларны болгаш болдунар аргаларны ажыдып турар. Атомнуг реакторну тударда ак-сеткилдиг дузаламчызы дээш Совет Эвилелиге акыдуңманың өөрүп четириишкинин ол илергейлээн.

Делегейниң социалистиг системазының экономиктиг күчү-шыдалының өзүлдези

(Төнчүзү).

нундагызындан 3,5 катап хөйүү ажылдап үндүрген. Кан эзилдириишкини дайын мурнунда 6 миллион тонна турганынга улур 17 миллион тонна четкен. Дайын мурну-биле деңизэрге, хөмүр даш тывыжы барык 2,5 катап өскен. Машина тудуунуң талазы-биле онза бурунгаарлаашкын чедип алдынган. Оон ниити хемчээ дайын мурнунуң хемчээлин Польшага барык 10 катап, Чехословакияга—5 ажыг катап, ГДР-ге— барык 2,8 катап ашкан.

Сайзырангай аар үлетпүр көдээ ажыл-агыйының бүдүрүкчү күштерин өстүрериңге, оон социалистиг чаартылгазынга, чиик үлетпүрүнүң адырларынга бүдүрүлгелериниң үзүктел чок өзүлдезинге үнелеп болуп турар. Делегейниң социалистиг системазының чурттарында чем продукт, пөстер, идик-хеп, радиоприемниктер, телевизорлар, холодильниктер болгаш өске-даа бараан бүдүрүлгези чыл бүрүде көвүдеп турар. Ындыг болза-даа бараннарга улустуң хереглели ам-даа долузу-биле хандыртынмайн турар. Ол айтырыгны дүрген шиитпирлээр дээш коммунистиг болгаш ажылчын партиялар, улусчу эрге-чагырга боттуг хемчеглерни ап турар. Ам бо үеде социалистиг чурттарның хөй нуруузунда аар үлетпүрүнүң хөгжүлдезинге улуг бурунгаарлаашкын чедип алдынганда көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге когарал чедирбейн тургаш, көдээ ажыл-агыйны, чиик болгаш чем үлетпүрүн улам дүрген көдүрериңге хөй курлавырларны берип болур.

Улус ажыл-агыйынга планныг төпчүткен удуртулганың принципиин шыңгыы сагыышаан, массаларның чогаадыкчы инициативазын бүгү хемчеглер-биле калбартырыг хандырар сорулга-биле социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары боттарының тодаргай байдалын барымдаалап, үлетпүрүү эргелеп башкарарыныг талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Ол эде тургузуушкун бодунуң түңнелдерин берип турар.

Капитализм-биле чарышка чедип алган кайгамчыктыг тиилелге болза, эртемниң болгаш техниканың фронтузунда чедиишкиннер болур. Эн-не мурнакчы эртем болгаш техника чаа делегейнин—социализмнин делегейинин болуп турар деп, бистиң дайзыннарывыс безин ам хүлээп турарлар. Черниң кылымал эдеринчилерин, ыланғыя барык бүдүн чартык тонна деңзилиг эң сайзырангай болгаш нарын техниктиг аппаратура-биле дериттинген үшкү эдеринчини салып үндүрген чорук эртемниг болгаш техниктиг бодалдарның шынап-ла улуг байырлалы болган. Планеталар аразынга медээлежир дугайында кижи төрелгетелиниң ораладжышкын бодалы амыдыралга боттаныр үе ырак эвес.

Социализмниң делегейде бирги чуртту эртемнин болгаш техниканың эң бедиин чедип алган факт таварылга эвес. Ол дээрге, социализмниң артык күштүүнүн, Коммунистиг партияның болгаш Совет Эвилелинин шылгарангай политиказының хоойлу өзугаар түңнели болур. Революция мурнундагы Россияга 127 муң студентилерлиг чүгле 105 дээди өөредилге черлери турган. Ам ССРЭ-де — 767 дээди өөредилге черлери бар. Оларда ийи миллион ажыг студентилер өөренип турар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйында дээди болгаш ортумак эртемниг алды миллион ажыг тускай эртемниглер ажылдап турар. Тускай эртемниглериниң белеткелиниң шак ындыг калбарышкыны чаңгыс-даа капиталистиг чуртта чок болгаш турбаан-даа. 1956 чылда ССРЭ-ге 71 муң инженерлерни, а АКШ-ка чүгле 26 муңну белеткеп үндүргеи. Сураглыг англи эртемден профессор А. Тимпсон ССРЭ инженерлерни Англияга бодааргa он катап хөйүү белеткеп үндүрүп турар деп медеглээн.

Эртемниң болгаш техниканың бүгү талаларында тускай эртемниглериниң улуг отряды коммунизм тургузуушкунунуң планнарын чедиишкинниг күүседиринин магадыллалы болур. Совет Эвилели улус ажылагыйының хөгжүлдезинин эн-не парын сорулгаларын, эртемниң болгаш техниканың айтырыгларын шиитпирлеп шыдаар кадрларлыг.

Улус демократиязының чурттарында ниитилел тургузуу эртем билигни чедип алырының оруун калбак улус массаларга ажыткан. Эртемниг болалдарның хөгжүлдезинин хереэнге техниктиг кадрларны белеткээр талазы-биле ол чурттарның чедиишкиннери улуг. Чижээлээрге, улусчу эрге-чагырганың сес чылының дургузунда Кыдатка янзы-бүрү адырларның 369 муң тускай эртемниглерин белеткеп үндүрген. Ол болза, эрги тургузуунуң сөөлгү 50 чылдарының дургузунда Кыдаттың дээди өөредилге черлерин дооскан студентилерниң санындан 150 муң хөй болур-дур.

Улусчу эрге-чагырганың чылларында Польшага дээди өөредилге черлериниң саны 3 ажыг катап көвүдээн. Дайын мурнунда Польшага чүгле 12 муң инженерлер турган, 1956 чылдың төнчүзүнде улусчу Польшага тускай дээди эртемниг кадрлар 200 муң хире, оон иштинде 70 муң инженерлер турган. Дайын мурнунда Чехословакияның дээди өөредилге черлеринге 23,5 муң студентилер өөренип турган; 1956 чылда улусчу Чехословакияга студентилерниң саны 48,5 муң четкен.

Делегейниң социалистиг системазы эртем, техниктиг кадрларны белеткээр талазы-биле капиталистиг системаны мурнап турар деп чүвени бо фактылар херечилеп турар.

III.

Социалистиг лагерьниң күрүнелериниң чедиишкиннери оларның аразында доктаатты ынган акы-дуңма ханы харылаалары чокка болдуумас турган ийик. Пролетаржы интернационализмниң ленинчи принциптеринге үндезилеттинген бүгү талалыг экономиктиг болгаш политиктиг кады ажылдажылга бо үеним байдалынга социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунун хөй-лу өзугаар чугула чүүлү болур. Кайы-кыйызынга ажыктыг кылдыр бараанар солчур чоруктун дузазы-биле, калбак эртем-техниктиг кады ажылдажылганың аргазы-биле, адак сөөлүнде, улус ажыл-агый планнарының улам ханы холбаалыг дүүштүрүлгезинин аргазы-биле социалистиг күрүнелер бүдүрүкчү күштерни көдүрериңге эштин калбак дузаламчызын бот-боттарынга көргүскен турар. Чүгле Совет Эвилелинин дузаламчызы-биле акы-дуңма социалистиг күрүнелерде 500 хире улуг үлетпүр бүдүрүлгелери кылдынып турар деп чүвени чугаалзарга-ла четчир. Ол дузаламчы Кыдаттың, Польшаның болгаш улус-демократтыг өске-даа күрүнелериниң экономиктиг байдалын улуг хемчээлдинбиле быжыглап турар.

Социализм тургузуушкунунга Совет Эвилелинин дузаламчызының тугайында социалистиг чурттар байыр чедирип, кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылганы, эш хуузунуң дузаламчызын моон соңгаар-даа хөгжүдүп, быжыглаарынга чайгылыш чок чүткүлдүүлередип турарлар. Чехословакиниң компартиязының органы «Руде Право» солун «Югославияның Коммунистер эвилелиниң съездизинин түңнелдериниң дугайында» деп чүүлүнге тайбын болгаш социализм дээш кады демиселге «социалистиг чурттар төөгүлүг чедиишкиннерни чедип алган, бирги эң-не күчүлүг социалистиг чурт, Совет Эвилели бо талазы-биле оларга үнелеп четпес акы-дуңма дузаламчыны көргүзүп келген болгаш көргүзүп-даа турар»—деп бижээн.

«Зери болгаш Полуллит» деп Албания солун: «Ажылчы массаларның культуразын хөгжүдүп, амыдырал деңнелин чайгылыш чок бедидип, социализмни чедиишкиниг тургузуп турар бистиң чүртүвүстү хожудангай аграрлыг чурт турганындан аграр-индустриалдыг чурт кылдыр хуулдурарынга Совет Эвилелиниң харам чок болгаш ак-сеткилдиг дузаламчызы шиитпирлиг фактор болуп турар. Мынчангаш бистиң улузувус болгаш Күш-ажылчы албани партия күүлүг социалистиг лагерьниң удуртукчузу — Совет Эвилелинге, Совет Эвилелинин алдарлыг Коммунистиг партиязынга ынакшылдың ханы үзел-бодалы-биле сиңиккен...» деп бижээн.

Кайы-кайызынга экономиктиг дузаламчының Чөвүлелиниң киржикчилери күрүнелериниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Москвага болган чөвүлел хуралы социалистиг күрүнелериниң экономиктиг кады ажылдажылгазының хөгжүлдезинин чаа үе-чадазы болуп турар. Ол чөвүлел хуралга социалистиг күрүнелериниң экономиктиг кады ажылдажылгазының улам ынай хөгжүлдезинин айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинин перспективалыг планнарын ажылдап кылырының айтырыгларының талазы-биле дугурушкан рекомендацияны хүлээп алган. Эргежок чугула практиктиг хемчегленги ажылдап кылыры-биле ол рекомендацияны экономика талазы-биле кайы-кайызынга дузалажырының Чөвүлелинге шилчидип бээр.

Чөвүлел хуралдың түңнелдери делегейниң социалистиг системазының улам ынай хөгжүүрүнүң хереэнге, улуг социалистиг лагерьниң күчү-шыдалын быжыглаарычың хереэнге чугула салыышкын болган.

И. ДУДИНСКИЙ.

ОБЛАСТЫҢ КИНО ЭКРАННАРЫНГА

«№ 5 БАСКЕТБОЛИСЧИ ҚЫС»

деп кино удавас үнер.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызылың, иштики информация килдизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00746 Культура эргелелиниң типографиязы